

ARCHAEOLOGIA BELGICA

ARCHAEOLOGIA BELGICA

Dr. P. W. Koenen

Belgische Vereniging voor Oudheidkunde

Nationale Bibliotheek van Brussel

Deel 1

1886 Brussel

EEN GALLO-ROMEINS GRAFVELD

TE GORS-OP-LEEUW

EEN GALLO-ROMEINS GRAFVELD

TE GORS-OP-LEEUW

Grave van een Romeinse vrouw

Van de Coudenbergse

1886 Brussel

HET ANTHROPOLOGISCH ONDERZOEK

DOOR P. JANSEN

DE ROMEINSE OVERBlijfselen

IN DE STREEK SINDOM GORS-OP-LEEUW

DOOR G. V. LUX

Ongeveer 1886

1886 Brussel

1886 Brussel

1886 Brussel

ARCHAEOLOGIA BELGICA

Dir. Dr. H. Roosens

Studies en verslagen uitgegeven door de
Nationale Dienst voor Opgravingen,
Jubelpark 1
1040 Brussel

Etudes et rapports édités par le
Service national des Fouilles,
Parc du Cinquantenaire 1
1040 Bruxelles

D/1971/0405/4

1090

ARCHAEOLOGIA BELGICA

128

G. V. LUX & H. ROOSENS

EEN GALLO-ROMEINS GRAFVELD TE GORS-OPLEEUEW

IN BIJLAGE :

HET ANTHROPOLOGISCH ONDERZOEK

DOOR P. JANSSENS

DE ROMEINSE OVERBLIJFSELEN
IN DE STREEK RONDOM GORS-OPLEEUEW

DOOR G. V. LUX

*Overdruk uit HET OUDE LAND VAN LOON
XXV, 1970, pp. 5-52*

BRUSSEL

1971

ARCHAEOLOGIA BELGICA

ARCHAEOLOGIA BELGICA

Dir. Dr. H. Roussin

Dr. H. Roussin

Nationale Dienst voor Opgroeven

Jaarboek I

Jaar 1941

EEN GALLO-ROMEINSE GRAFVELD TE GORS-OP-LEUW

Etude et rapport de fouilles

Service national des Fouilles

Part de l'Etat

IN BILAGE

Plancher 1-12

HET ANTHROPOLOGISCH ONDERZOEK

DOOR F. JANSZ

DE ROMEINSE OVERBlijfselen

IN DE STREEK RONDOM GORS-OP-LEUW

DOOR G. V. LUYK

Gedrukt in het Gode Land van Loon

XIV, 1941, Nr. 1-12

BRUSSEL

BRUSSEL

Gedrukt op de persen van
Ateliers voor Grafische Kunsten I.L.D.
Hasselt - België

Een Gallo-Romeins Grafveld te Gors-Opleeuw

INLEIDING

De gemeente Gors-Opleeuw, kanton Borgloon, arrondissement Tongeren, ligt in Limburgs Haspengouw, op ongeveer 8 km ten noordwesten van Tongeren en 5 km ten noordoosten van Borgloon. De Herk, een bijrivier van de Demer, kronkelt er door een heuvelachtig en pittoresk landschap (fig. 1). Het hedendaagse dorp bestaat uit twee voormalige Loonse heerlijkheden : Gorsleeuw (Lewis Godefridi) en Opleeuw. Van de schepenbank te Gorsleeuw

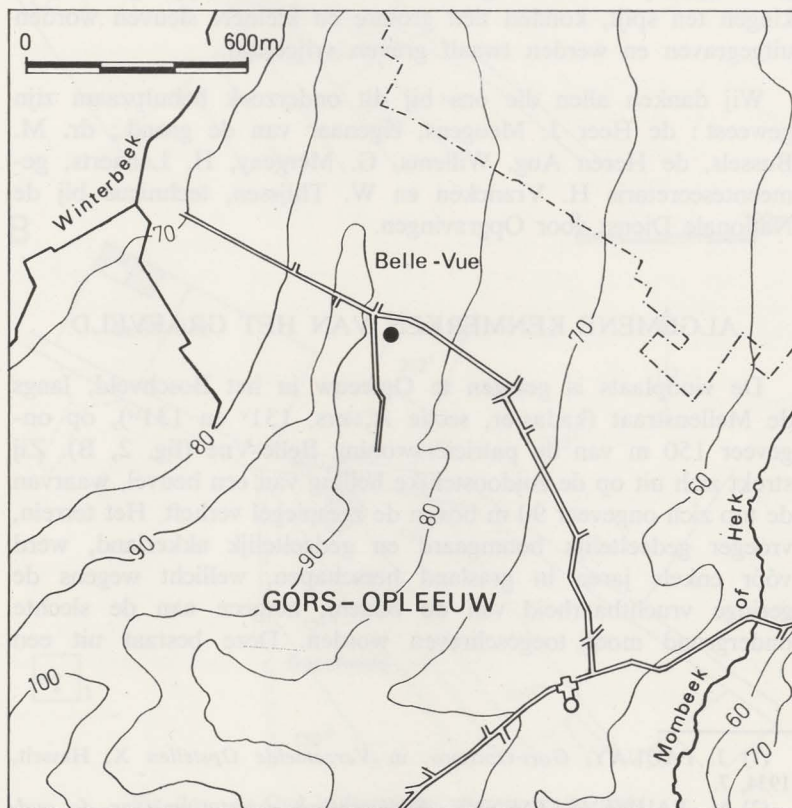

Fig. 1 — Situatiekaart.

ging men in beroep te Luik, van die te Opleeuw ging men bij het oppergerecht van het graafschap Loon te Vliermaal. De schepenen van Gorsleeuw gebruikten het Luikse, die van Opleeuw het Loonse recht (1). Vanzelfsprekend telde het dorp van oudsher twee kastelen.

Tot op heden werden er maar weinig oudheidkundige vondsten gedaan. Vermeld zijn slechts een Frankische bijl en een grafschrift ter nagedachtenis van een Tongerse ediel : C. GRACILE IVSSIM. III./AEDIL. C.T. SIBI. I.E.I./ET QUINTO. LIBERI. I./AVDAX ET QUINTV (2).

Het Gallo-Romeins grafveld, dat het voorwerp van dit onderzoek en deze studie uitmaakt, werd op het einde van de herfst 1967 toevallig ontdekt. Bij het bouwen van een huis werden funderingsgreppels uitgegraven en vond men Romeins materiaal. De Heer Lenaerts van Kerniel verwittigde de Nationale Dienst voor Opgravingen. Op 2 mei 1968 werd met de opzoekingen een aanvang gemaakt ; zij duurden ongeveer vier weken. De opgelegde beperkingen ten spijt, konden tien grotere en kleinere sleuven worden uitgegraven en werden twaalf graven vrijgelegd.

Wij danken allen die ons bij dit onderzoek behulpzaam zijn geweest : de Heer J. Meugens, eigenaar van de grond ; dr. M. Bussels, de Heren Aug. Willems, G. Mergeay, H. Lenaerts, gemeentesecretaris H. Vrancken en W. Thijssen, technicus bij de Nationale Dienst voor Opgravingen.

ALGEMENE KENMERKEN VAN HET GRAFVELD

De vindplaats is gelegen te Opleeuw in het Boschveld, langs de Mellenstraat (kadaster, sectie A, nrs. 131^v en 131^w), op ongeveer 150 m van de patriciërswoning Belle-Vue (fig. 2, B). Zij strekt zich uit op de zuidoostelijke helling van een heuvel, waarvan de top zich ongeveer 90 m boven de zeespiegel verheft. Het terrein, vroeger gedeeltelijk boomgaard en gedeeltelijk akkerland, werd vóór enkele jaren in grasland herschapen, wellicht wegens de geringe vruchtbaarheid van de bodem, hetgeen aan de slechte ondergrond moet toegeschreven worden. Deze bestaat uit een

---

(1) J. PAQUAY, *Gors-Opleeuw*, in *Verzamelde Opstellen* X, Hasselt, 1934, 7.

(2) M. BAUWENS-LESENNE, *Bibliografisch repertorium van de oudheidkundige vondsten in Limburg*. Brussel, 1968, 91-93.

doorlopende groengrijze kleilaag (potaarde) waarop een leemlaag van ternauwernood 45 cm dikte rust. Ook de bouwlaag is maar dun en bereikt zelden een dikte van 14 cm. De ondiepe ligging van de klei verwekte een vochtige bodem en veroorzaakte aldus ook schade aan de grafiften.

Het perceel waarop de nieuwe woning gebouwd werd, kon niet volledig onderzocht worden ; toch kunnen er zich, naar onze me-

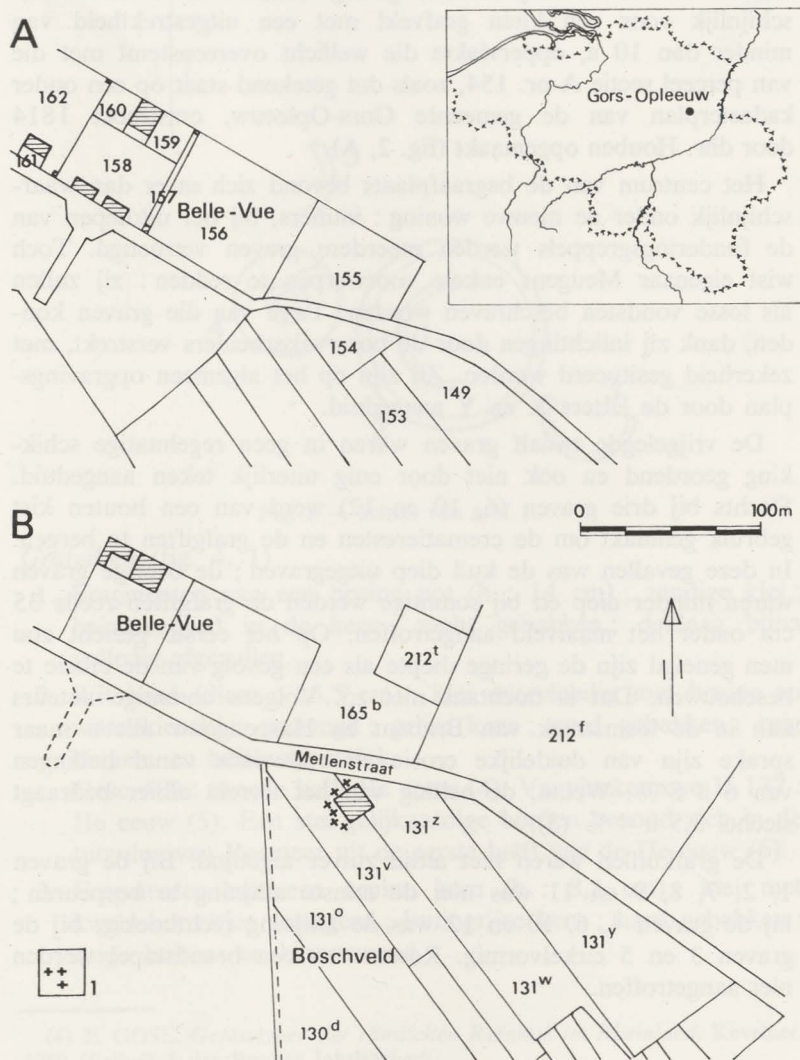

Fig. 2 — A: Oud kadasterplan van omstreeks 1814.
B: Hedendaags kadasterplan. — 1: Begraafplaats.

ning, maar weinige graven buiten de uitgedolven sleuven bevinden (Pl. I). In de sleuven I, IX en X ten oosten en ten zuidoosten van de nieuwbouw werd geen graf meer aangetroffen. Dat was eveneens het geval voor sleuf VII, het westelijk uiteinde van sleuf III en de zuidwestelijke uiteinden van de sleuven IV en VI. Mochten er zich nog graven buiten de bebouwde oppervlakte en het opgegraven deel bevinden, dan zouden die in de zuidwestelijke verlenging van de sleuven IV, V, VI en VIII dienen gezocht te worden. Die kans schijnt echter gering want we staan hier waarschijnlijk voor een klein grafveld met een uitgestrektheid van minder dan 10 a, oppervlakte die wellicht overeenstemt met die van perceel sectie A nr. 154, zoals dat getekend staat op een ouder kadasterplan van de gemeente Gors-Opleeuw, omstreekt 1814 door dhr. Houben opgemaakt (fig. 2, A).

Het centrum van de begraafplaats bevond zich meer dan waarschijnlijk onder de nieuwe woning: immers, bij het uitdiepen van de funderingsgreppels werden meerdere graven vernietigd. Toch wist eigenaar Meugens enkele voorwerpen te redden: zij zullen als losse vondsten beschreven worden. Twee van die graven konden, dank zij inlichtingen door de bouwvakarbeiders verstrekt, met zekerheid gesitueerd worden. Zij zijn op het algemeen opgravingsplan door de letters X en Y aangeduid.

De vrijgelegde twaalf graven waren in geen regelmatige schikking geordend en ook niet door enig uiterlijk teken aangeduid. Slechts bij drie graven (6, 10 en 12) werd van een houten kist gebruik gemaakt om de crematieresten en de grafgiften te bergen. In deze gevallen was de kuil diep uitgegraven; de overige graven waren minder diep en bij sommige werden de grafgiften reeds 35 cm onder het maaiveld aangetroffen. Op het eerste gezicht zou men geneigd zijn de geringe diepte als een gevolg van de erosie te beschouwen. Dat is nochtans niet zó. Volgens sommige auteurs kan in de leemstreek van Brabant en Haspengouw alleen maar sprake zijn van duidelijke erosie en colluvatie vanaf hellingen van 6 à 8 %. Welnu, de helling van het terrein alhier bedraagt slechts 3,5 à 4 % (3).

De grafkuillen waren niet altijd zuiver afgelijnd. Bij de graven 1, 2, 7, 8, 9 en 11 was niet de minste aflijning te bespeuren; bij de graven 4, 6, 10 en 12 was de aflijning rechthoekig, bij de graven 3 en 5 cirkelvormig. Resten van een brandstapel werden niet aangetroffen.

---

(3) G. SCHEYS, *Bodemkundige studie van een vroeg-neolithische nederzetting op de Staberg te Rosmeer*, in *Pedologie* XII, 1962, 59 (= *Archaeologia Belgica* 64).

DE GRAVEN EN HUN INHOUD

Graf 1 (fig. 3)

Diepte : 70 cm ; geen aflijning, noch van een kist noch van een kuil ; geen houtas, geen nagels ; slechts enkele onbeduidende crematieresten onder bord nr. 2.

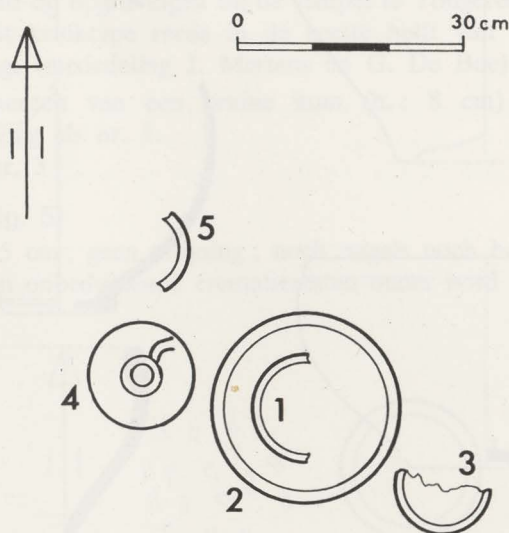

Fig. 3 — Schets van graf 1.

Grafgiften (fig. 4, 1)

1. Fragmenten van een bruine pot (h. : 14 cm) ; zandige klei ; baksteenrood in de kern ; zacht gebakken ; deklaag bijna volledig afgevallen.
2. Wit bord (diam. : 25,5 cm) ; klei overvloedig met bruine en witte kiezeltjes gemengd ; grijze kern ; goed gebakken ; ruig binnen- en buitenoppervlak.
Gose 469 : tweede helft IIe eeuw (4). Vanvinckenroye II 137 : IIe eeuw (5). Een stel gelijkaardige borden bevond zich in de tumulus van Rosmeer uit de eerste helft van de IIe eeuw (6).
3. Fragmenten van een bruine kom (h. : 8,3 cm) ; klei met kwartskorreltjes gemagerd ; bruingrijze kern ; hard gebakken ; ruige buiten- en binnenwand.

(4) E. GOSE, *Gefässtypen der römischen Keramik im Rheinland*. Keverlaer, 1950 (Beiheft I der Bonner Jahrbücher).

(5) W. VANVINCKENROYE, *Gallo-Romeins aardewerk van Tongeren*. Tongeren, 1967 (Publicaties van het Provinciaal Gallo-Romeins Museum Tongeren 7) (= Vanvinckenroye II).

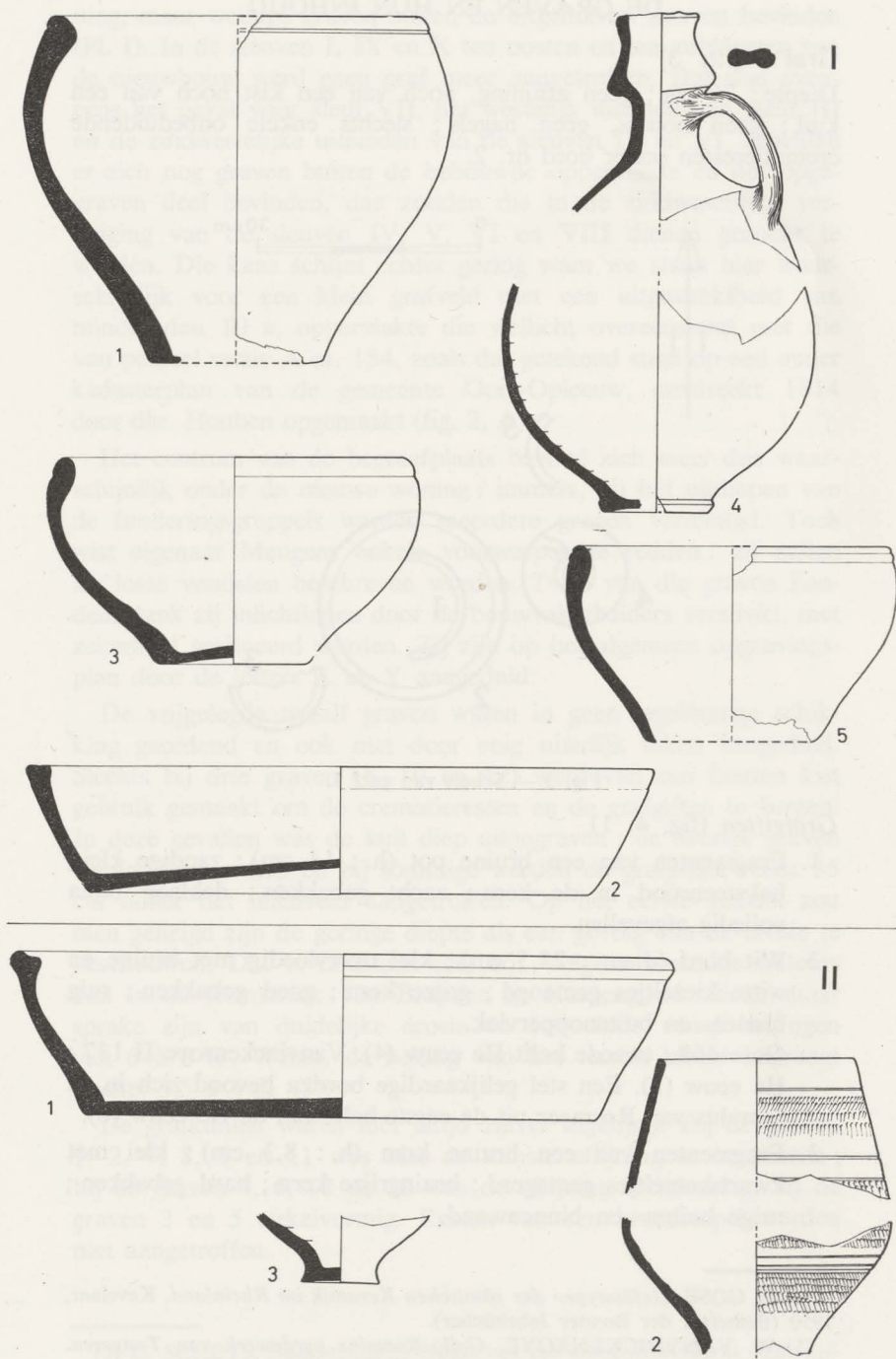

Fig. 4 — Voorwerpen uit de graven 1 en 2. S. : 1/3.

Gose 484 & 486 : midden en tweede helft IIe eeuw ; kan ook reeds vroeger voorkomen : Van de Weerd, afb. 52, 20 (7).

4. Wit kruikje (h. : 20 cm) ; fijne, zuivere klei ; hard gebakken ; gladde buitenwand.

Vanvinckenroye II 72 : midden IIe en eerste helft IIIe eeuw.
De Schaetzen (Riemst), fig. 4 : eerste helft IIe eeuw (8).
Ook uit de opgravingen bij de tempel te Tongeren is gebleken dat dit kruiktype reeds in de eerste helft van de IIe eeuw opdaagt (mededeling J. Mertens en G. De Boe).

5. Fragmenten van een bruine kom (h. : 8 cm) ; zelfde beschrijving als nr. 1.

Cfr. nr. 3.

Graf 2 (fig. 5)

Diepte : 35 cm ; geen aflijning ; noch nagels noch houtas, slechts schaarse en onbeduidende crematieresten onder bord nr. 1.

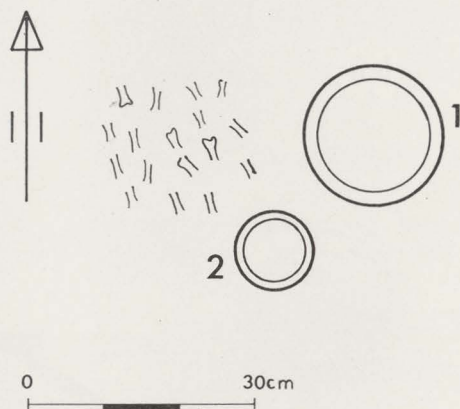

Fig. 5 — Schets van graf 2.

Grafgiften (fig. 4, II)

1. Wit bord (diam. : 26 cm) ; klei met bruine en witte kiezeltjes gemagerd ; grijze kern, hard gebakken ; ruige buiten- en binnenwand ; twee concentrische groeven op de binnenzijde van de bodem.

Cfr. graf 1, 2.

2. Fragmenten van een zwart geverniste beker met streepjesbandversiering (h. : 14 cm) ; zuivere, witte klei ; goed gebakken ; enkele lichtbruine vlekken onderaan op de buitenkant.

Vanvinckenroye II 3b : IIe eeuw.

3. Bodem met een klein deel van de wand van een zwart geverniste beker met bestrooiing ; wit in de breuk ; goed gebakken.

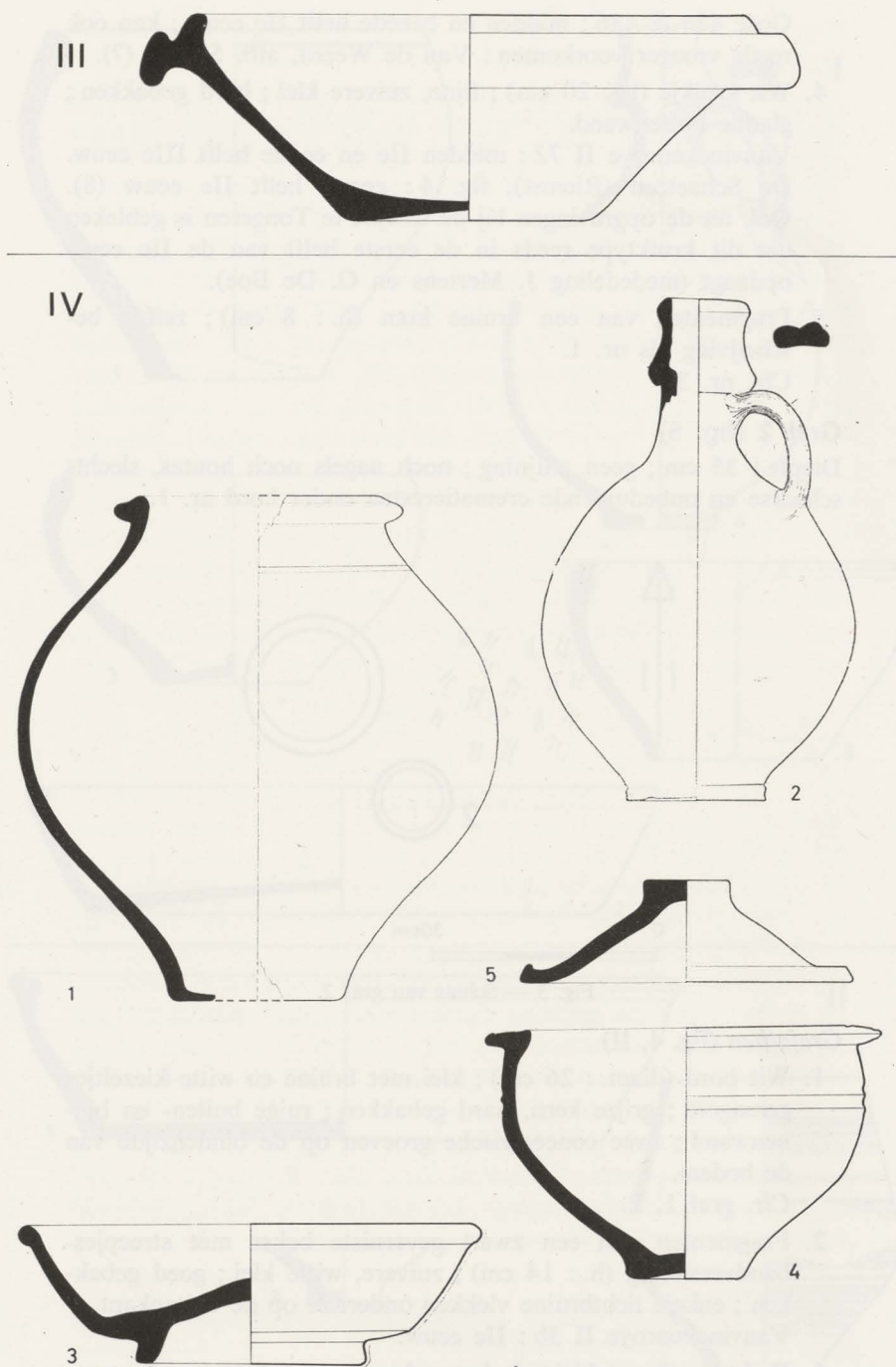

Fig. 6 — Voorwerpen uit de graven 3 en 4. S : 1/3.

Graf 3

Diepte: 35 cm ; spoor van een cirkelvormig kuiltje met een diameter van circa 35 à 40 cm ; noch nagels noch houtas ; gecalcineerde beenderresten in een schaal.

Grafgift (fig. 6, III)

Bruingrijze schaal (diam.: 26,5 cm) ; fijne, zandige klei ; grijs-achtige kern ; goed gebakken ; buiten- en binnenwand geglad.

Graf 4 (fig. 7 & 8)

Diepte: 80 cm ; rechthoekige kuil van 90 x 60 cm, van het noordoosten naar het zuidwesten gericht ; noch houtas noch nagels ; verbrande beenderresten in de noordhoek van de kuil ; een deksel op bord nr. 3.

Fig. 7 — Graf 4.

Grafgiften (fig. 6, IV)

1. Roodbruine pot (h. : 20 cm) ; zandige klei, goed gebakken ; lichtbruin in de breuk ; bruingrijze deklaag bijna volledig afgevallen.

Gose 554 : einde IIe eeuw. Volgens Vanvinckenroye II 117a zou dit type reeds vanaf het midden van de Ie eeuw voorkomen.

2. Wit kruikje (h. : 20 cm) ; fijne, zandige klei ; goed gebakken ; lichtjes bruin in de breuk ; zacht buitenoppervlak.

Cfr. graf 1, 4.

3. Terra sigillata-bord, Drag. 18/31, met geschonden stempel ; alleen de letters SSV zijn nog leesbaar (diam. : 18,2 cm) ; bruinrode deklaag bijna volledig afgevallen.

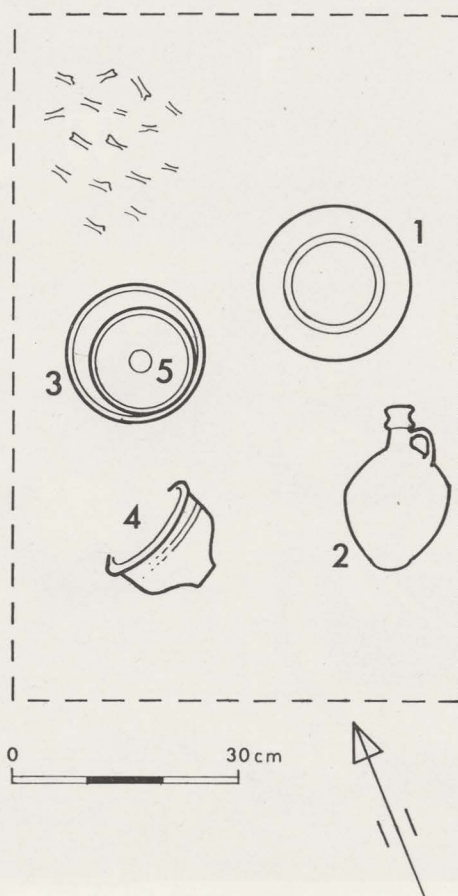

Fig. 8 — Schets van graf 4.

4. Witgele kom (diam.: 16 cm); zandige klei met kiezeltjes vermengd; zacht gebakken; wit in de breuk, zandig oppervlak.

Gose 504: derde vierde IIe eeuw. Volgens Vanvinckenroye II 116b zou dit type reeds vanaf het midden van de Ie eeuw opdagen. Twee stuks van dit type bevonden zich in de tumulus van Rosmeer uit de eerste helft van de IIe eeuw (6).

5. Deksel (diam.: 13,5 cm); klei met kiezeltjes gemagerd; bruingrijs en hard gebakken.

Graf 5 (fig. 9).

Diepte: 90 cm; cirkelvormig kuiltje met een diameter van 35 à 40 cm; geen verbrande lijkresten; geen houtas, noch nagels noch gaaf vaatwerk; alleen fragmenten van aardewerk.

Fig. 9 — Schets van graf 5.

Grafgiftten (fig. 10, V)

1. Inbuigend randstuk van een baksteenrood potje; zacht gebakken; zwartgrijs in de breuk.

(6) H. ROOSENS & M. VANDERHOEVEN, *Een verdwenen tumulus te Rosmeer, in Het Oude Land van Loon X*, 1955, 52-59 (= *archaeologia belgica* 24).

(7) H. VAN DE WEERD, *Inleiding tot de Gallo-Romeinsche archeologie der Nederlanden*. Antwerpen, 1944.

(8) PH. de SCHAEZTEN, *La tombe belgo-romaine de Riempst*, in *Bulletin de l'Institut archéologique liégeois* LXVII, 1949-1950, 37-60.

Fig. 10 — Voorwerpen uit de graven 5 en 6. S. : 1/3

2. Randscherf van grijze pot (diam. : 18 cm) ; klei met kwarts-
zand gemagerd ; hard gebakken ; lichtgrijze kern ; betrekkelijk
gladde buiten- en binnenwand.
Gose 506 : derde vierde IIe eeuw.
3. Randscherf van een kom in zuivere, witte klei ; hard gebak-
ken ; grauwgrijze deklaag bijna gans verdwenen ; zandig aan-
voelend oppervlak.
Vanvinckenroye I, afb. 13, 15 : tweede helft IIe eeuw (9).

Graf 6 (fig. 11)

Diepte : 1,10 m ; gedeeltelijk vernield ; duidelijke aflijning van
kuil- en kistwanden, van het noordoosten naar het zuidwesten ge-

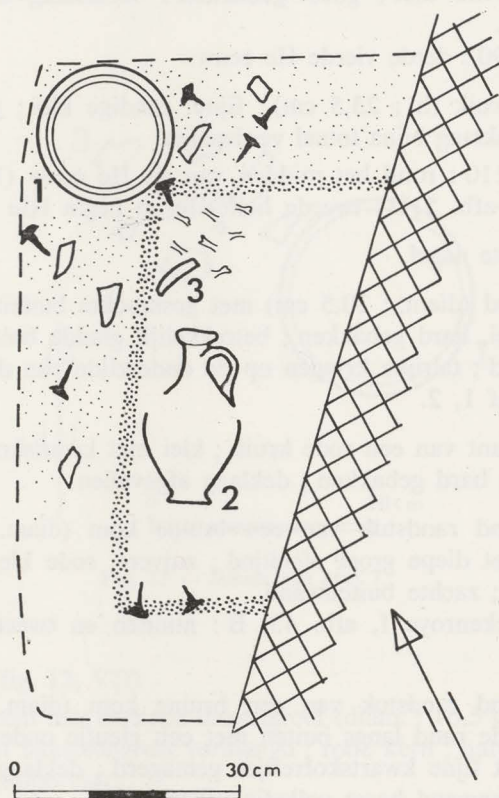

Fig. 11 — Schets van graf 6.

(9) W. VANVINCKENROYE, *Gallo-Romeinse grafvondsten uit Tongeren*. Tongeren, 1963 (Publicaties van het Provinciaal Gallo-Romeins Museum Tongeren 6) (= Vanvinckenroye I).

richt ; breedte van de kist : 55 cm en van de donkere grondsporen van de wanden : 3 cm ; breedte van de kuil : 90 cm. De gecalcineerde beenderresten lagen op een hoopje in de noordhoek van de kist ; een grote beker (nr. 1) bevond zich buiten de kist, in de noordelijke hoek tussen kuil- en kistwand, te midden van de brandstapelresten (houtas, verbrande beenderresten, potscher-ven en nagels). Enkele voorwerpen uit dit vernield graf werden gerecupereerd, nl. de stukken nrs. 4-8.

Grafgift (fig. 10, VI)

1. Zwart geverniste beker met bestrooiing op de buitenwand, behalve op een smalle strook onder de rand (h. : 19,5 cm) ; fijne, witte klei ; goed gebakken ; vernislaag meestal verdwenen.

Gose 190 : derde vierde IIe eeuw.

2. Rode kruik (h. : 23,5 cm) ; fijne, zandige klei ; goed gebakken ; deklaag bijna totaal verdwenen.

Stuart 110 : rond het midden van de IIe eeuw (10). Van de Weerd, afb. 51D : tweede helft IIe en begin IIIe eeuw.

3. Verroeste nagel.

4. Wit bord (diam. : 20,5 cm) met gesmookte buitenwand ; zandige klei, hard gebakken ; betrekkelijk gladde buiten- en binnenwand ; talrijke kringen op de onderzijde van de bodem.

Cfr. graf 1, 2.

5. Onderkant van een rode kruik ; klei met kwartskorreltjes vermengd ; hard gebakken ; deklaag afgefallen.

6. Inbuigend randstuk van een bruine kom (diam. : 15 cm) ; rand met diepe groef afgelijnd ; zuivere, rode klei ; goed gebakken ; zachte buitenwand.

Vanvinckenroye I, afb. 43, B : midden en tweede helft IIe eeuw.

7. Inbuigend randstuk van een bruine kom (diam. : 14 cm) ; afgeronde rand langs buiten met een gleufje onderlijnd ; rode klei met fijne kwartskorreltjes gemagerd ; deklaag op buiten- en binnenwand haast volledig verdwenen.

---

(10) P. STUART, *Gewoon aardewerk uit de Romeinse legerplaats en de bijbehorende grafvelden te Nijmegen*. Leiden, 1962 (Oudheidkundige Mededelingen uit het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden, Supplement op XLIII, 1962).

8. Fragmenten van een geverniste beker waarop in barbotine-techniek weergave van een haas ; fijne, witte klei ; goed gebakken.

Benevens beker nr. 1 bevonden zich in de houtas tussen kuil- en kistwand een twaalfstal nagels, enkele nagelfragmenten en zeven niet-verbrande scherven, wellicht voortkomend van eenzelfde wit kruikje.

Graf. 7 (fig. 12)

Diepte : 50 cm ; geen aflijning van kuil of kist zichtbaar ; gecremeerde beenderresten en enkele vlokjes houtas ten westen en ten noordwesten van de voorwerpen.

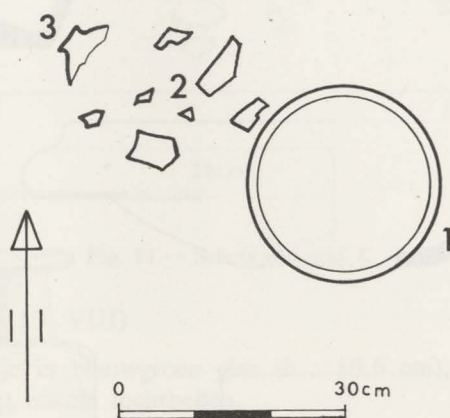

Fig. 12 — Schets van graf 7.

Grafiften (fig. 13, VII)

1. Witte kom met ondiepe dekselgroef (diam. : 16,5 cm) ; zandige klei met baksteengruis vermengd ; rode kern ; hard gebakken ; zandig oppervlak.
Cfr. graf 4, 4.
2. Witte beker (h. : 15 cm) ; fijne klei met zand gemagerd ; hard gebakken ; wit in de breuk ; geglad buitenoppervlak.
Vanvinckenroye II 104b : einde IIe - begin IIIe eeuw ; de aldaar aangevoerde grafensembles laten geen nauwkeurige datering toe.

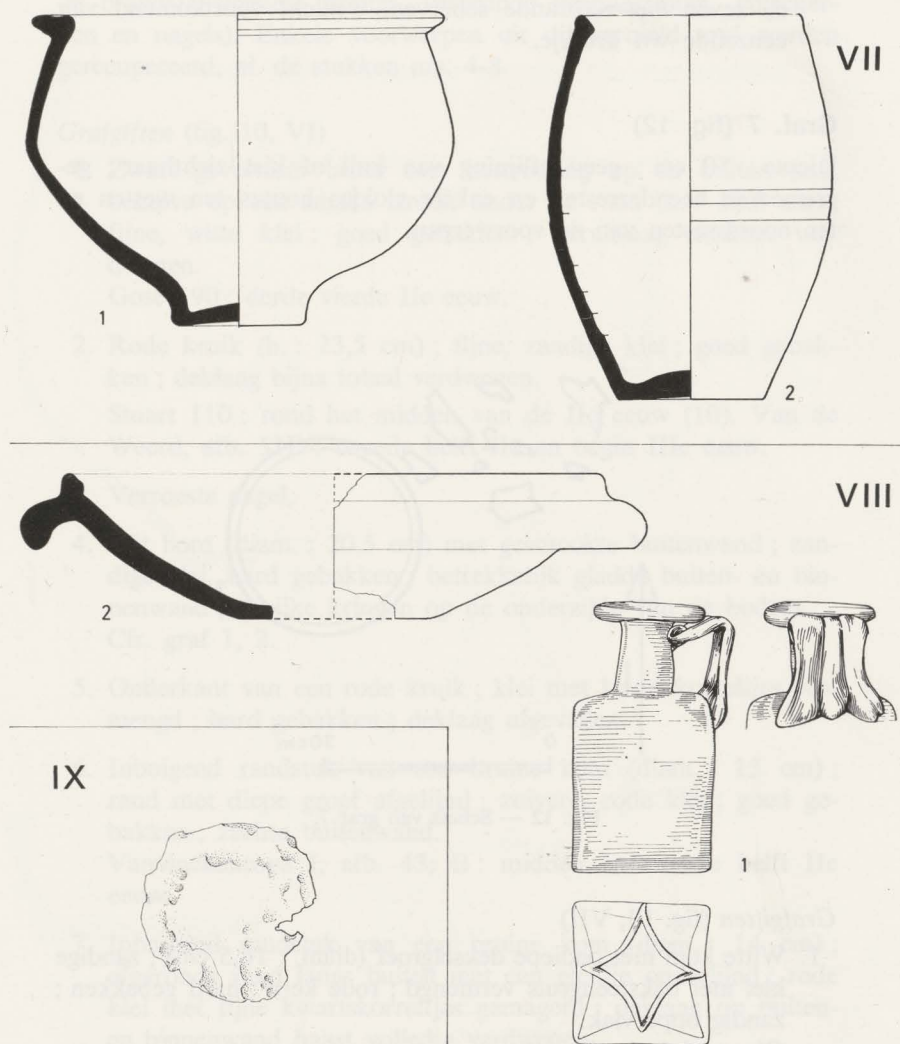

Fig. 13 — Voorwerpen uit de graven 7, 8 en 9. S. : 1/3 ; munt : 1/1.

Graf 8 (fig. 14)

Diepte : 45 cm ; niet de minste aflijning van een kuil of kist te bespeuren ; noch houtas noch crematieresten, maar wel een paar verroeste nagels en scherven van aardewerk, ten zuiden van een prismaflesje verspreid.

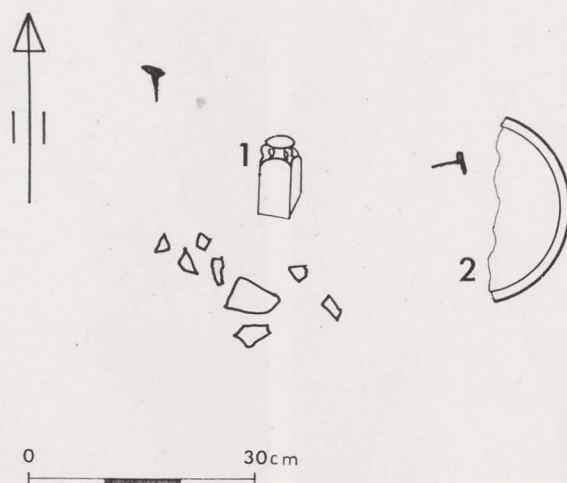

Fig. 14 — Schets van graf 8.

Grafgiften (fig. 13, VIII)

1. Prismaflesje in blauwgroen glas (h. : 10,6 cm), weinig doorzichtig met enkele luchtbelletjes.
Isings 50a : ruime datering (11).
2. Fragmenten van een roze schaal (diam. : 21,7 cm) ; zandige klei, hard gebakken ; grijs in de breuk ; zandig oppervlak.
Gose 458 : eerste derde IIe eeuw. Holwerda (Arentsburg), afb. 96, 308 : laat IIe eeuw (12).

Graf 9

Diepte : 50 cm ; geen aflijning zichtbaar ; enkele verspreide crematieresten en scherven rondom een munt.

(11) C. ISING, *Roman glass from dated finds*. Groningen/Djakarta, 1957.
(12) J.H. HOLWERDA, *Arentsburg, een Romeinsch militair vlootstation bij Voorburg*. Leiden, 1923.

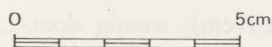

Fig. 15 — Pijpaarden beeldje uit graf 9 ; vóór- en achterkant.

Scherven van verschillende soorten vaatwerk en fragmenten van een terra cotta-beeldje, voorstellende een vrouwelijke figuur op ronde voet, waarvan het hoofd en de armen ontbreken (h.: 16 cm) (fig. 15). Het bronzen muntstuk (diam.: 24 mm) is volledig afgesleten (fig. 13, IX).

Graf 10 (fig. 16-18)

Diepte : 1,40 m ; zeer rijkelijk graf waarvan kuil- en kistwanden zich reeds op een diepte van 70 cm onder het maaiveld aftekenden.

Fig. 16 — Graf 10.

De rechthoekige kuil was 2,60 m lang en 1,65 m breed, de kist 2,00 m lang, 1,06 m breed en circa 0,70 m hoog; het gebruikte hout liet een spoor na van 2,5 cm dikte. Een plankje van ongeveer 30 cm breedte van binnen tegen de noordoostwand van de kist aangebracht, verdeelde deze in twee ruimten: bovenaan lagen de verbrande resten van een kind, een kleine armband en twee borden (fig. 17), onderaan de crematieresten van een vrouw en de overige grafgiftten (fig. 18). Noch de gecalcineerde beenderresten van de vrouw, noch die van het kind waren in een urn geborgen: zij lagen in de noordelijke hoek van de kist tussen het vaatwerk verspreid. Een grote hoeveelheid houtas, vermengd met verbrande leembrokken, enkele potscherven, fragmenten van bronzen voorwerpen en verroeste ijzeren nagels, was tussen de zuidoostelijke en oostelijke wanden van kist en kuil uitgestrooid. Op deze brandstapelresten was een munt neergelegd. Boven het deksel van de kist bevond zich nog een hoopje van deze resten, 15 cm dik, waartussen ook nog enkele fragmenten van aarden vaatwerk voorkwamen. De grafgiftten, met uitzondering nochtans van de prismaflesjes die in een vierkante formatie waren geplaatst, stonden niet in een bepaalde orde opgesteld. Door heel de grafkamer was een okerkleurige materie verspreid.

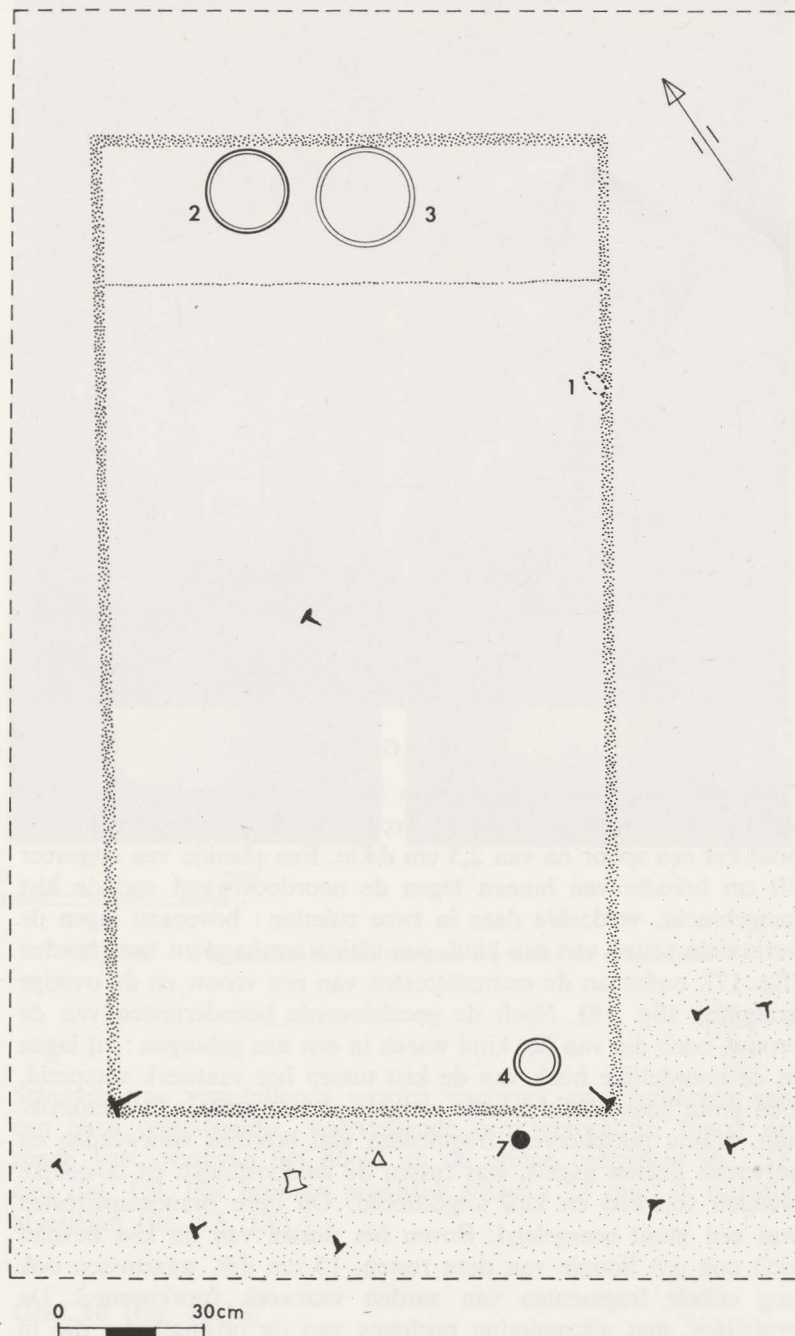

Fig. 17 — Schets van de bovenruimte van graf 10.

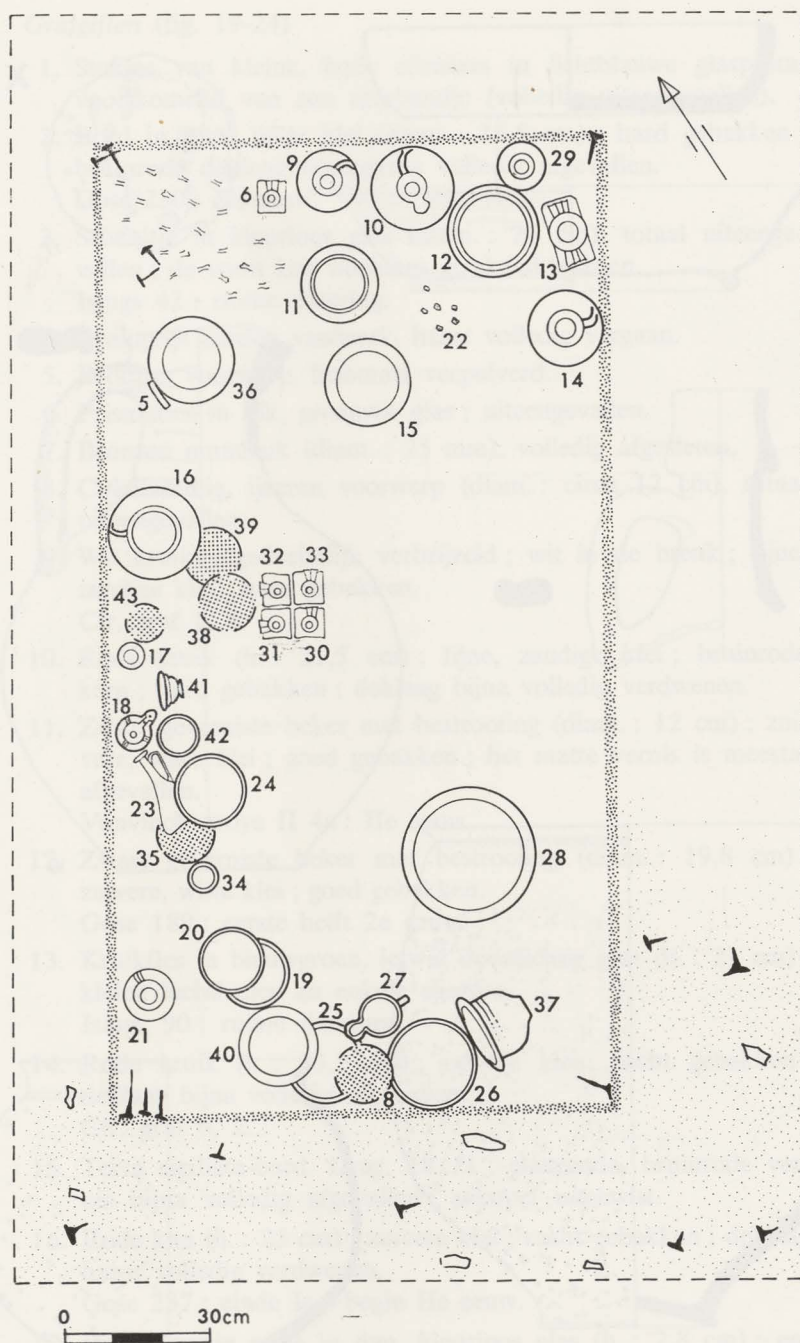

Fig. 18 — Schets van de benedenruimte van graf 10.

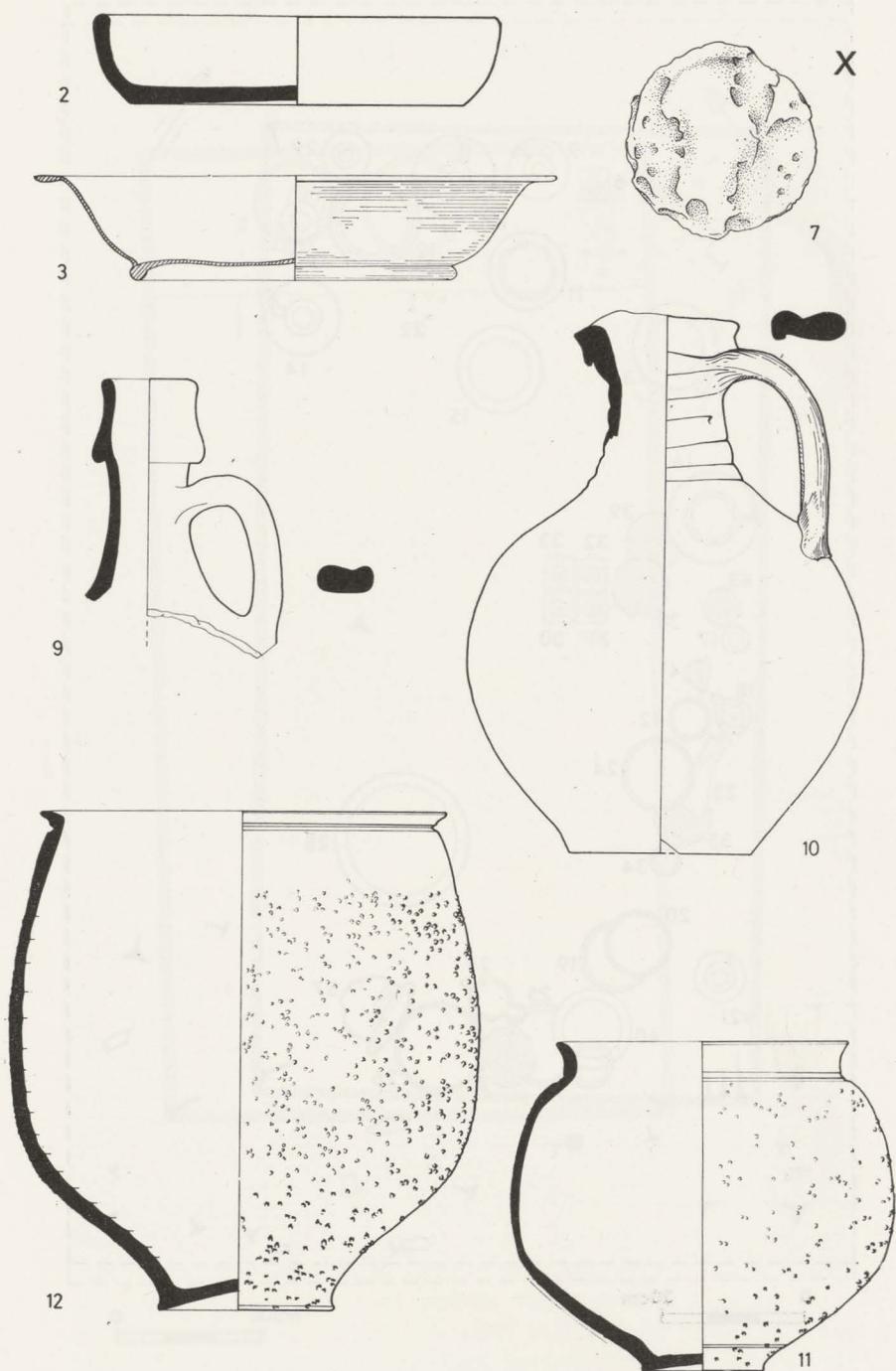

Fig. 19 — Voorwerpen uit graf 10. S. : 1/3 ; munt : 1/1.

Grafgiften (fig. 19-24)

1. Stukjes van kleine, holle cilinders in lichtblauwe glaspasta, voortkomend van een armbandje (volledig uiteengevallen).
2. Bord in fijne, witte klei (diam. : 16,5 cm) ; hard gebakken ; bruinrode deklaag omzeggens volledig afgevallen.
Gose 230 : IIe eeuw.
3. Schaaltje in kleurloos glas (diam. : 21 cm), totaal uiteengevallen ; de vorm kon nochtans getekend worden.
Isings 42 : ruime datering.
4. Bruingrijs aarden vaatwerk, haast volledig vergaan.
5. Bronzen voorwerp, helemaal verpulverd.
6. Prismafles in dik, groenwit glas ; uiteengevallen.
7. Bronzen muntstuk (diam. : 25 mm), volledig afgesleten.
8. Cirkelvormig, ijzeren voorwerp (diam. : circa 12 cm), totaal uiteengevallen.
9. Wit kruikje, gedeeltelijk verbrijzeld ; wit in de breuk ; fijne, zandige klei ; hard gebakken.
Cfr. graf 1, 4.
10. Rode kruik (h. : 21,5 cm) ; fijne, zandige klei ; bruinrode kern ; hard gebakken ; deklaag bijna volledig verdwenen.
11. Zwart geverniste beker met bestrooiing (diam. : 12 cm) ; zuivere, witte klei ; goed gebakken ; het matte vernis is meestal afgevallen.
Vanvinckenroye II 4a : IIe eeuw.
12. Zwart geverniste beker met bestrooiing (diam. : 19,8 cm) ; zuivere, witte klei ; goed gebakken.
Gose 189 : eerste helft 2e eeuw.
13. Kruikfles in blauwgroen, ietwat doorzichtig glas (h. : 21 cm) ; kleine luchtbellens en enkele sliertjes.
Isings 90 : ruime datering.
14. Rode kruik (h. : 23,5 cm) ; zuivere klei ; zacht gebakken ; deklaag bijna volledig afgevallen.
Cfr. graf 6, 2.
15. Terra sigillata-bord, Drag. 18/31 ; glanzende, bruinrode vernis bijna volledig afgevallen ; stempel uitgewist.
16. Rode kan (h. : 25 cm) ; zuivere klei ; zacht gebakken ; deklaag haast volledig verdwenen.
Gose 237 : einde Ie - begin IIe eeuw.
17. Buidelvormig potje in dun, kleurloos glas (h. : 2,8 cm) ; enkele kleine luchtbellens.
Isings 68 : Flavisch en IIe eeuw.

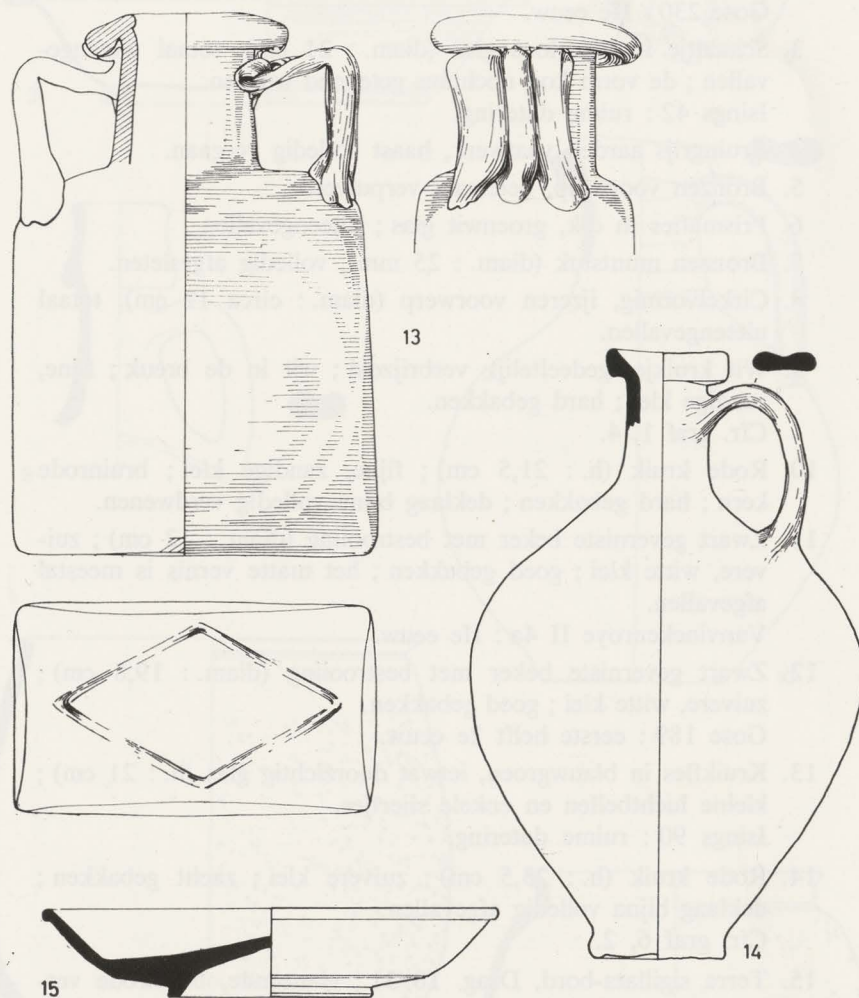

Fig. 20 — Voorwerpen uit graf 10. S. : 1/3.

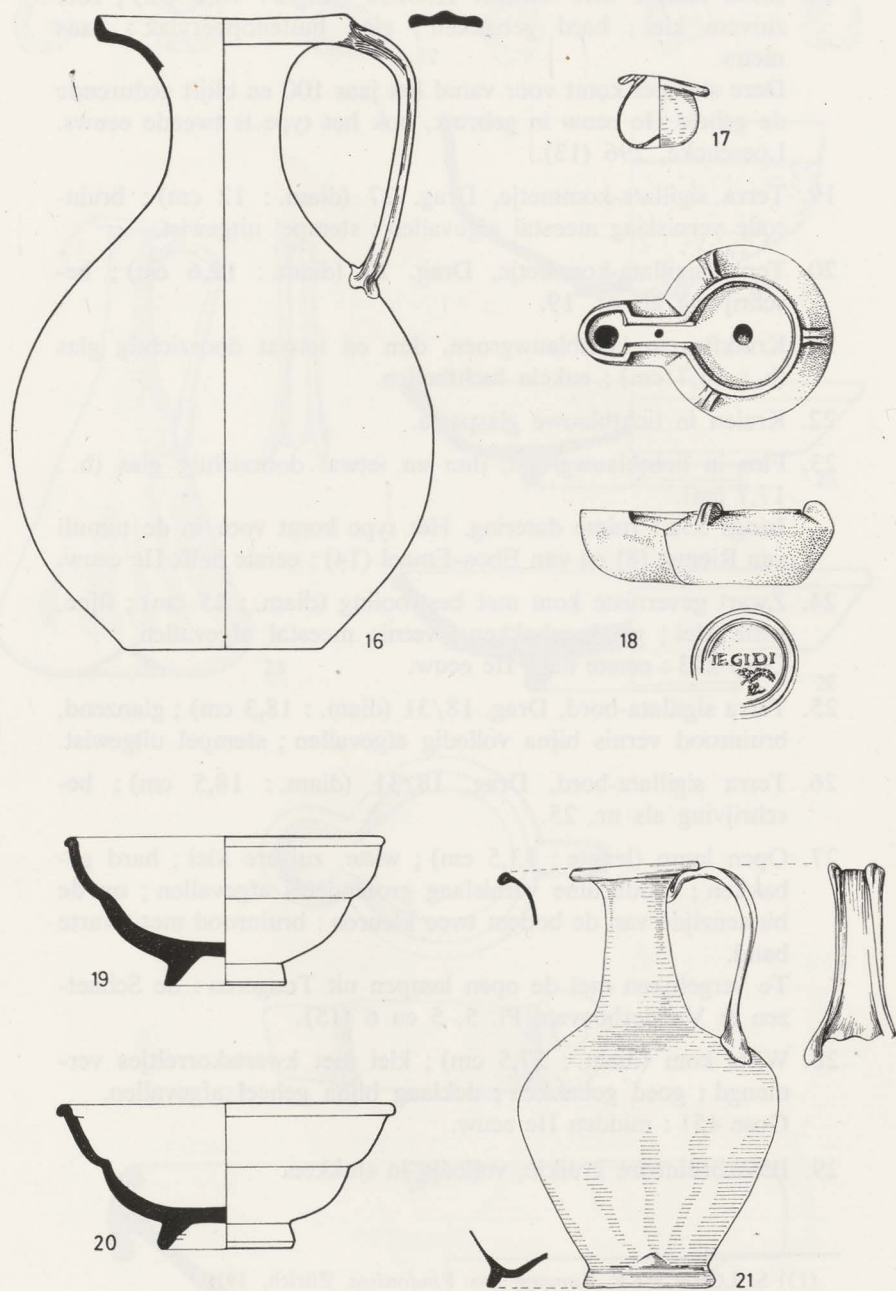

Fig. 21 — Voorwerpen uit graf 10. S. : 1/3.

18. Rood lampje met stempel IEGIDI (lengte : 10,2 cm) ; zeer zuivere klei ; hard gebakken ; glad buitenoppervlak ; gans nieuw.
Deze stempel komt voor vanaf het jaar 100 en blijft gedurende de gehele IIe eeuw in gebruik, ook het type is tweede eeuws. Loeschcke, 296 (13).
19. Terra sigillata-kommetje, Drag. 27 (diam. : 12 cm) ; bruinrode vernislaag meestal afgevallen ; stempel uitgewist.
20. Terra sigillata-kommetje, Drag. 27 (diam. : 12,6 cm) ; beschrijving als nr. 19.
21. Kruikfles in lichtblauwgroen, dun en ietwat doorzichtig glas (h. : 16,7 cm) ; enkele luchtbellens.
22. Kralen in lichtblauwe glaspasta.
23. Fles in lichtblauwgroen, dun en ietwat doorzichtig glas (h. : 17,7 cm).
Isings 55a : ruime datering. Het type komt voor in de tumuli van Riemst (8) en van Eben-Emael (14) : eerste helft IIe eeuw.
24. Zwart geverniste kom met bestrooiing (diam. : 15 cm) ; fijne, witte klei ; goed gebakken ; vernis meestal afgevallen.
Gose 223 : eerste helft IIe eeuw.
25. Terra sigillata-bord, Drag. 18/31 (diam. : 18,3 cm) ; glanzend, bruinrood vernis bijna volledig afgevallen ; stempel uitgewist.
26. Terra sigillata-bord, Drag. 18/31 (diam. : 18,5 cm) ; beschrijving als nr. 25.
27. Open lamp (lengte : 13,5 cm) ; witte, zuivere klei ; hard gebakken ; roodbruine vernislaag grotendeels afgevallen ; op de binnenzijde van de bodem twee kleuren : bruinrood met zwarte band.
Te vergelijken met de open lampen uit Tongeren : de Schaetzen & Vanderhoeven, Pl. 5, 5 en 6 (15).
28. Witte kom (diam. : 27,5 cm) ; klei met kwartskorreltjes vermengd ; goed gebakken ; deklaag bijna geheel afgevallen.
Gose 451 : midden IIe eeuw.
29. Bleekbruinroze kruikje, volledig in stukken.

---

(13) S. LOESCHKE, *Lampen aus Vindonissa*, Zürich, 1919.

(14) H. ROOSSENS & G.V. LUX, *Een Gallo-Romeinse tumulus te Eben-Emael-Kanne*. Brussel, 1970 (Archaeologia Belgica 121).

(15) PH. de SCHAETZEN & M. VANDERHOEVEN, *De Romeinse lampen in Tongeren*, in *Het Oude Land van Loon* XI, 1956, 5-31.

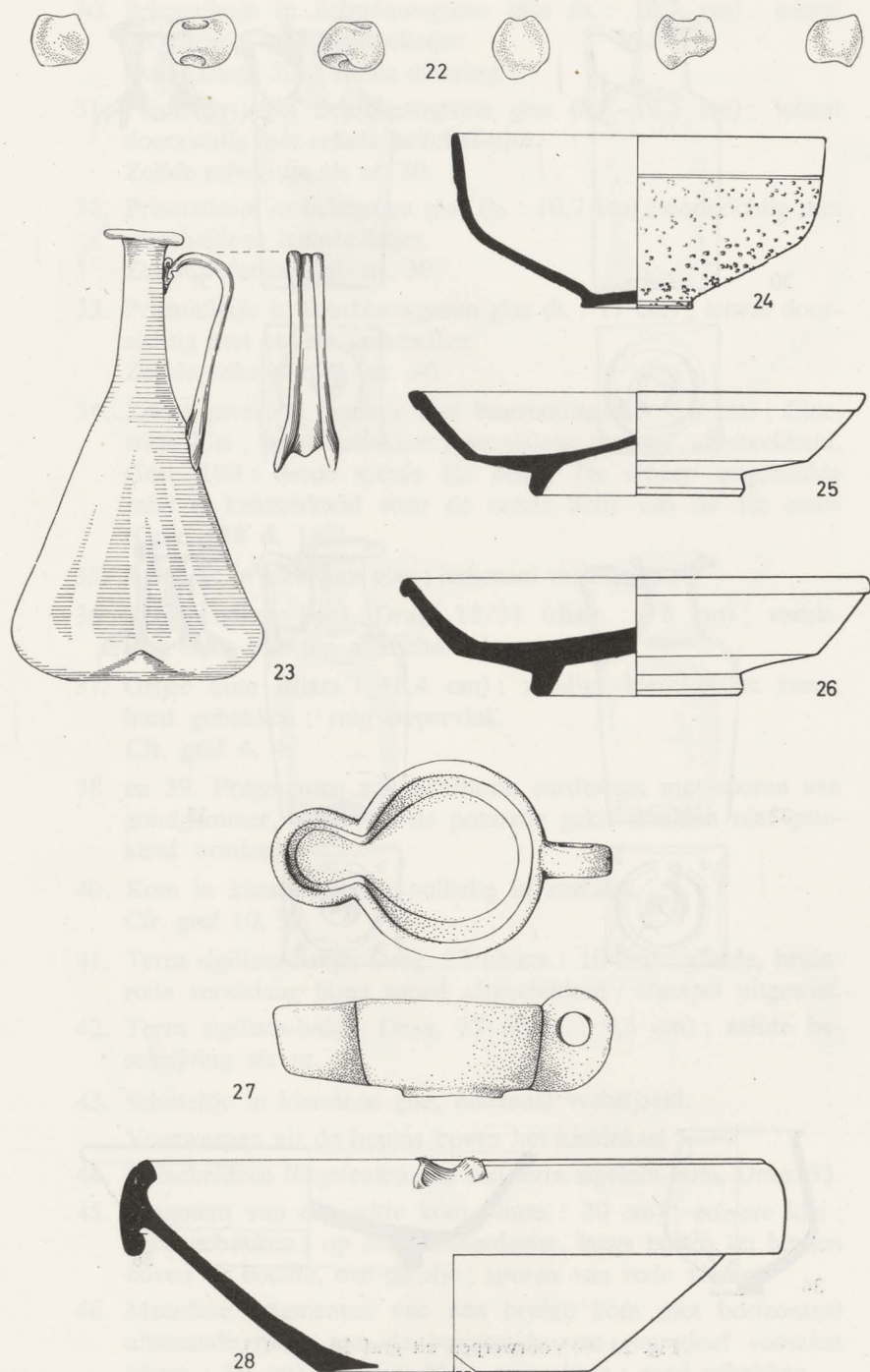

Fig. 22 — Voorwerpen uit graf 10. S.: 1/3; kralen: 1/1.

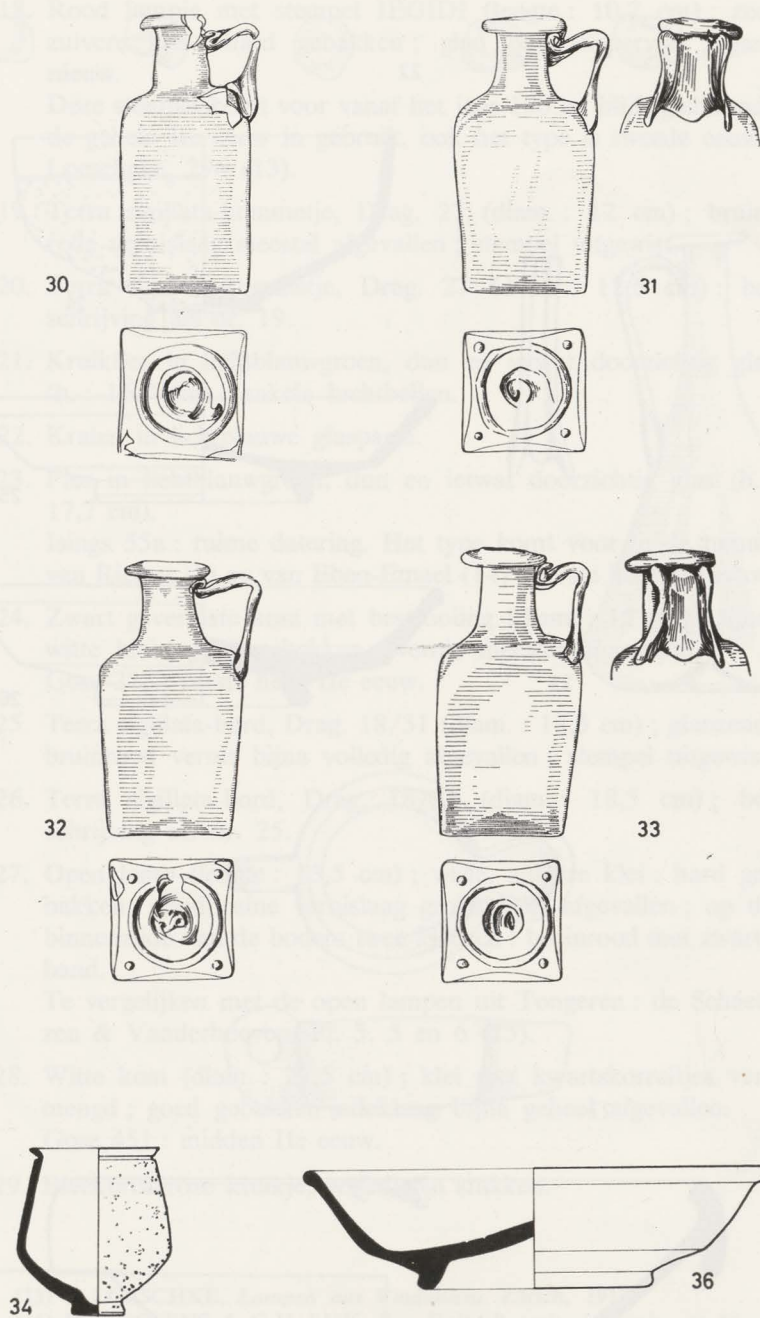

Fig. 23 — Voorwerpen uit graf 10. S. : 1/3.

30. Prismaflesje in lichtblauwgroen glas (h. : 10,7 cm) ; ietwat doorzichtig met luchtbelletjes.
Vorm Isings 50a : ruime datering.
31. Prismaflesje in lichtblauwgroen glas (h. : 10,5 cm) ; ietwat doorzichtig met enkele luchtbelletjes.
Zelfde referentie als nr. 30.
32. Prismaflesje in lichtgroen glas (h. : 10,7 cm) ; doorzichtig met verscheidene luchtbelletjes.
Zelfde referentie als nr. 30.
33. Prismaflesje in lichtblauwgroen glas (h. : 11 cm) ; ietwat doorzichtig met enkele luchtbellen.
Zelfde referentie als nr. 30.
34. Zwart governist bekertje met bestrooiing (h. : 6,4 cm) ; fijne, witte klei ; goed gebakken ; vernislaag meestal afgebrokkeld.
Gose 190 : derde vierde IIe eeuw. De scherp uitgehaalde rand is kenmerkend voor de eerste helft van de IIe eeuw (Gose 188 & 189).
35. Schaaltje in kleurloos glas ; helemaal verbrijzeld.
36. Terra sigillata-bord, Drag. 18/31 (diam. : 18 cm) ; vernislaag bijna volledig afgeschilferd.
37. Grijs kom (diam. : 18,4 cm) ; zandige klei ; grijze kern ; hard gebakken ; ruig oppervlak.
Cfr. graf 4, 4.
- 38 en 39. Fragmenten van lichtbruin aardewerk met sporen van goudglimmer, geheel in de potaarde gekit (konden niet getekend worden).
40. Kom in kleurloos glas, volledig in stukken.
Cfr. graf 10, 3.
41. Terra sigillata-bakje, Drag. 27 (diam. : 10 cm) ; gladde, bruinrode vernislaag bijna totaal afgeschilderd ; stempel uitgewist.
42. Terra sigillata-bakje, Drag. 27 (diam. : 9,3 cm) : zelfde beschrijving als nr. 41.
43. Schoteltje in kleurloos glas, helemaal verbrijzeld.
Voorwerpen uit de houtas boven het kistdeksel :
44. Verscheidene fragmenten van een terra sigillata-kom, Drag. 33.
45. Fragment van een witte kom (diam. : 20 cm) ; zuivere klei ; goed gebakken ; op het wandgedeelte, langs buiten en binnen boven de bodem, een gleufje ; sporen van rode vernis.
46. Meerdere fragmenten van een bruine kom met horizontaal uitstaande rand, aan de bovenzijde van een gleuf voorzien (diam. : 19 cm) ; zandige klei ; grijze kern ; goed gebakken.

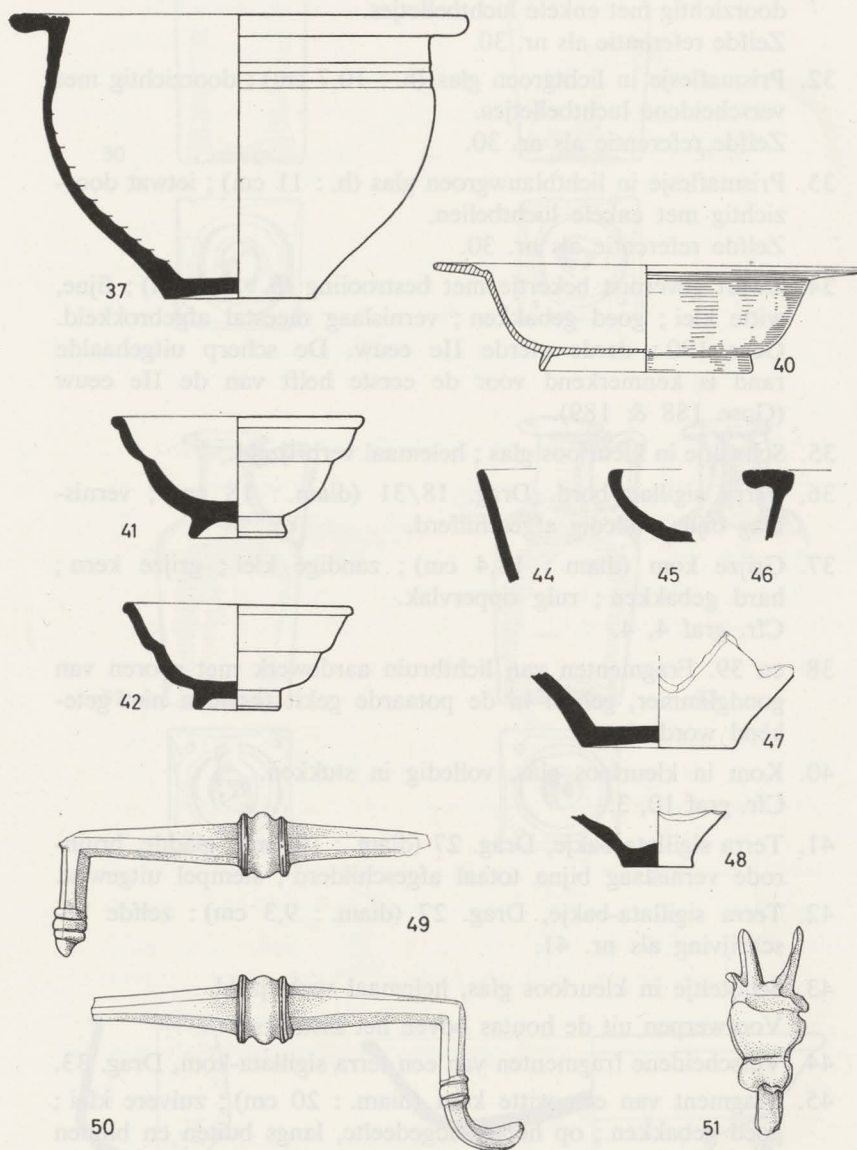

Fig. 24 — Voorwerpen uit graf 10. S.: 1/3; brons: 2/3.

47. Bodemfragment van een bruine pot (diam. : 6 cm) ; klei met weinige kiezeltjes gemengd ; kern donkerbruin gebakken.
48. Een paar scherven van een zwart geëmailde beker met bestrooing, witte klei ; goed gebakken.
Geen enkel van deze scherven vertoonde enig spoor van vuur.
Voorwerpen uit de houtas tussen kuil- en kistwanden.
49. Bronzen handvat (lengte van het bewaarde gedeelte : 7,5 cm).
50. Bronzen handvat (lengte van het bewaarde gedeelte : 9 cm).
51. Fragment van een bronzen sierknop.

Benevens deze bronzen voorwerpen werden in de houtas nog aangetroffen een aanzienlijke partij verroeste nagels, kleine onbeduidende potscherven met sporen van verbranding en klonten verbrande leem.

Graf 11 (fig. 25)

Diepte : 40 cm ; geen aflijning van een kuil of van een kist ; een kleine hoeveelheid crematieresten ten noordwesten van de graf-giften.

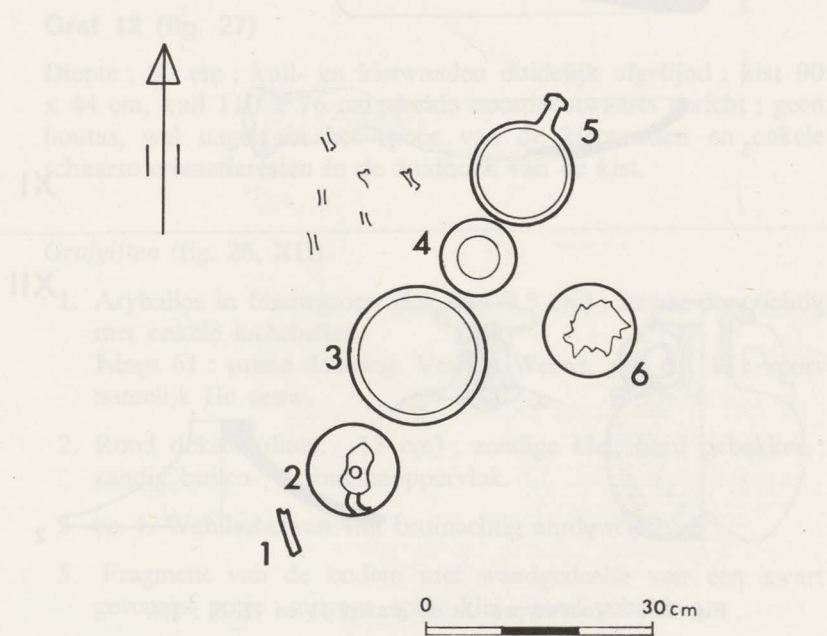
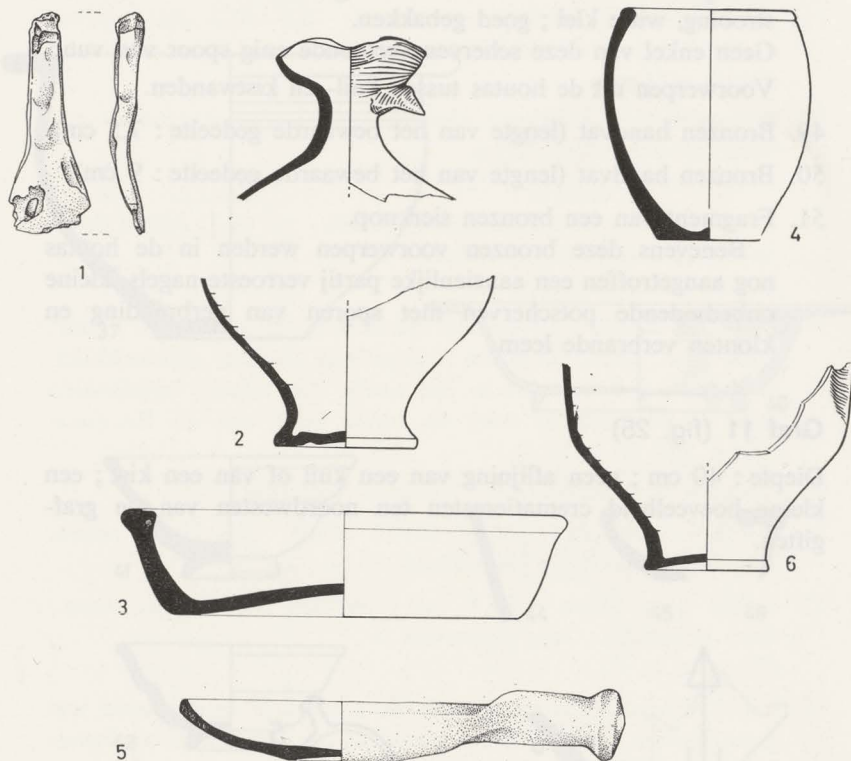

Fig. 25 — Schets van graf 11.

XI

XII

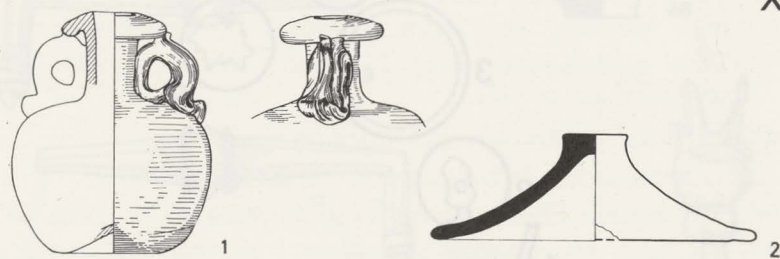

Fig. 26 — Voorwerpen uit de graven 11 en 12. S. : 1/3.

Grafgiften (fig. 26, XI)

1. IJzeren voorwerp (lengte : 8,7 cm).
2. Fragmenten van beige kruikje met ingenepen tuit ; zandige klei, bleekroos en hard gebakken ; zandig buitenoppervlak.
3. Bruine kom (diam. : 18 cm) ; zandige klei met witte kwartskorreltjes gemengd ; hard gebakken ; twee concentrische gleufjes op de binnenzijde van de bodem ; ruig binnen- en buitenoppervlak.
Cfr. graf 1, 2.
4. Bruine beker (h. : 9,2 cm) ; zandige, rode klei ; hard gebakken ; ruig oppervlak.
Cfr. graf 7, 2.
5. Bleekbruin steelpannetje (diam. : 12,4 cm) ; zandige klei ; hard gebakken ; zandig binnen- en buitenoppervlak.
6. Bodem en een deel van de wand van een zwart geverniste deukbeker (diam. bodem : 5 cm) ; fijne, rode klei ; goed gebakken ; vernis gedeeltelijk afgevallen.

Graf 12 (fig. 27)

Diepte : 80 cm ; kuil- en kistwanden duidelijk afgelijnd ; kist 90 x 44 cm, kuil 110 x 76 cm ; beide noordoostwaarts gericht ; geen houtas, wel nagels in het spoor van de kistwanden en enkele schaarse crematieresten in de zuidhoek van de kist.

Grafgiften (fig. 26, XII)

1. Aryballos in blauwgroen glas (h. : 9,5 cm) ; ietwat doorzichtig met enkele luchtballen.
Isings 61 : ruime datering. Van de Weerd, afb. 61, 15 : voornamelijk IIe eeuw.
2. Rood deksel (diam. : 13 cm) ; zandige klei, hard gebakken ; zandig buiten- en binnenoppervlak.
- 3 en 4. Wandscherven van bruinachtig aardewerk.
5. Fragment van de bodem met wandgedeelte van een zwart gevernist potje ; zuivere, witte klei ; goed gebakken.
6. Bodemfragment met wandgedeelte van een pot in bleekbruin baksel.

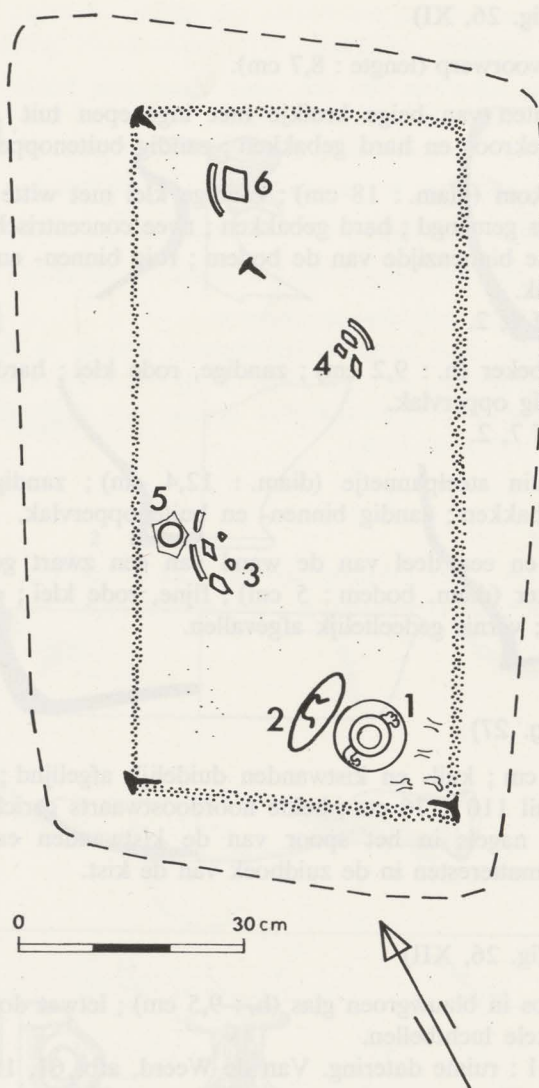

Fig. 27 — Schets van graf 12.

Losse vondsten (fig. 28)

1. Rand- en wandfragment van een pot ; zandige klei, wit en hard gebakken ; zandig buitenoppervlak.
Type Gose 506 : derde vierde IIe eeuw.
2. Bruin bekertje, zgn. Tongers bekertje (h. : 12,9 cm) ; zandige klei ; hard gebakken ; zandig aanvoelend buiten- en binnenoppervlak.
Cfr. graf 7, 2.

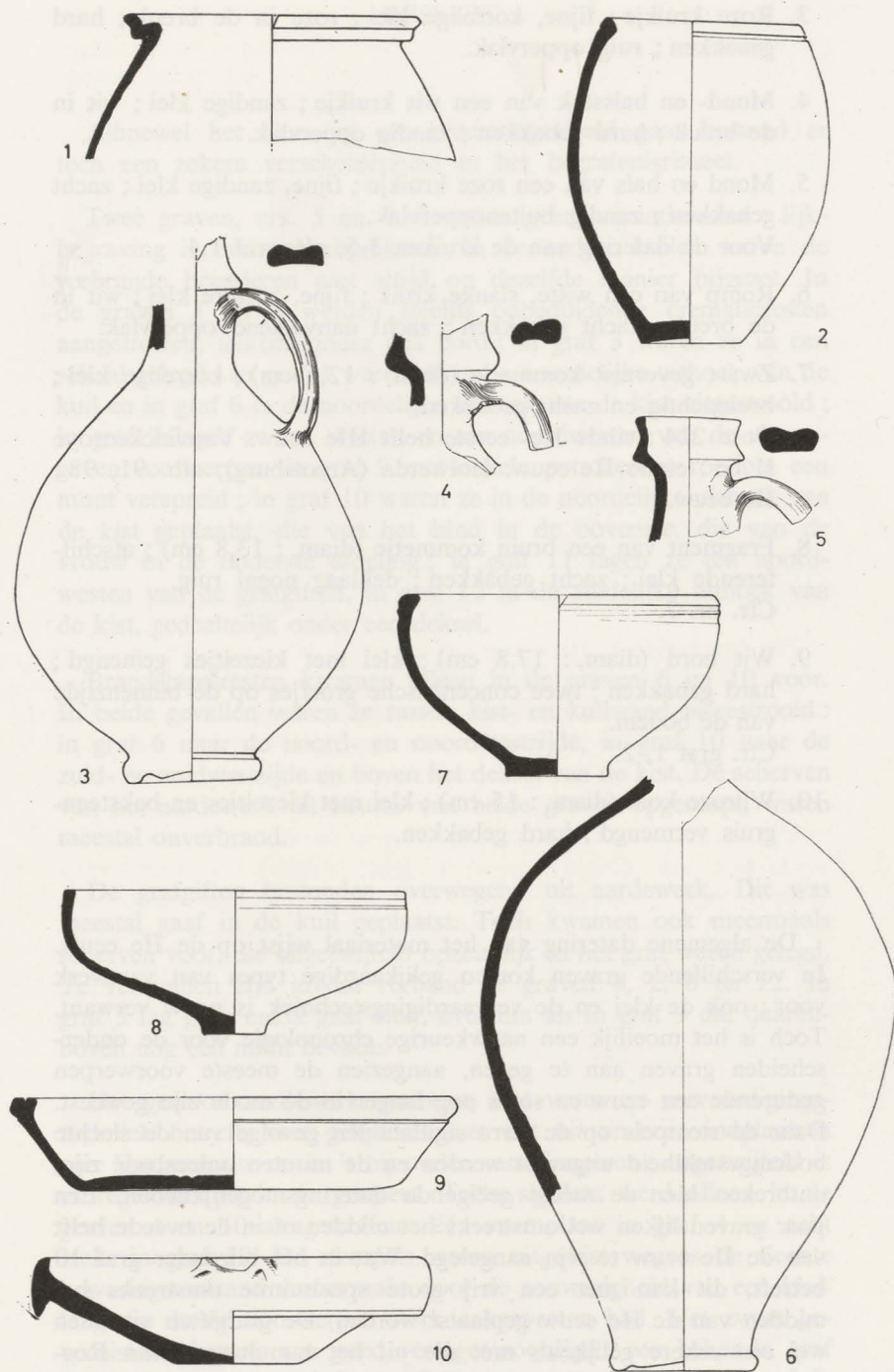

Fig. 28 — Losse vondsten. S. : 1/3.

3. Roze kruikje ; fijne, korrelige klei ; roze in de breuk ; hard gebakken ; ruig oppervlak.
4. Mond- en halsstuk van een wit kruikje ; zandige klei ; wit in de breuk ; hard gebakken ; zandig oppervlak.
5. Mond en hals van een roze kruikje ; fijne, zandige klei ; zacht gebakken ; zandig buitenoppervlak.
Voor de datering van de kruiken 3-5, cfr. graf 1,4.
6. Romp van een witte, slanke kruik ; fijne, zuivere klei ; wit in de breuk ; zacht gebakken ; zacht aanvoelend oppervlak.
7. Zwart gevernist kommetje (diam. : 12,6 cm) ; korrelige klei ; bruinachtig en zacht gebakken.
Gose 224 : einde IIe- eerste helft IIIe eeuw. Vanvinckenroye II 6c : einde IIe eeuw. Holwerda (Arentsburg), afb. 91, 98 : IIe eeuw.
8. Fragment van een bruin kommetje (diam. : 13,8 cm) ; afschilferende klei ; zacht gebakken ; deklaag nogal ruig.
Cfr. nr. 7.
9. Wit bord (diam. : 17,8 cm) ; klei met kiezeltjes gemengd ; hard gebakken ; twee concentrische groefjes op de binnenzijde van de bodem.
Cfr. graf 1, 2.
10. Witroze kom (diam. : 15 cm) ; klei met kiezeltjes en baksteen-
gruis vermengd ; hard gebakken.

De algemene datering van het materiaal wijst op de IIe eeuw. In verschillende graven komen gelijkaardige types van vaatwerk voor ; ook de klei en de vervaardigingstechniek is nauw verwant. Toch is het moeilijk een nauwkeurige chronologie voor de onderscheiden graven aan te geven, aangezien de meeste voorwerpen gedurende een eeuw en soms nog langer in de mode zijn geweest. Daar de stempels op de terra sigillata ten gevolge van de slechte bodemgesteldheid uitgewist werden en de munten onleesbaar zijn, ontbreken hier de meest geëigende dateringsmogelijkheden. Een paar graven lijken wel omstreeks het midden of in de tweede helft van de IIe eeuw te zijn aangelegd. Wat in het bijzonder graf 10 betreft, dit kan met een vrij grote speelruimte omstreeks het midden van de IIe eeuw geplaatst worden. De grafgraven vertonen wel een zekere gelijkenis met die uit het tumulusgraf van Rosmeer uit de eerste helft van de IIIe eeuw en alleszins na 117 (6).

BESLUIT

Alhoewel het hier om een crematiegrafveld gaat bestond er toch een zekere verscheidenheid in het begrafenisritueel.

Twee graven, nrs. 5 en 8, bevatten geen crematieresten ; lijk-begraving is evenwel uitgesloten. In de andere kuilen waren de verbrande beenderen niet altijd op dezelfde manier bijgezet. In de graven 1 en 2 werden slechts onbeduidende crematieresten aangetroffen, telkens onder een bord ; in graf 3 waren ze in een schaal gelegd ; in graf 4 waren ze in de noordelijke uithoek van de kuil en in graf 6 in de noordelijke uithoek van de kist uitgestrooid ; in graf 7 lagen ze ten westen en ten noordwesten van de meegegeven voorwerpen, in graf 9 met enkele potscherven rondom een munt verspreid ; in graf 10 waren ze in de noordelijke uithoek van de kist geplaatst, die van het kind in de bovenste, die van de vrouw in de onderste afdeling ; in graf 11 lagen ze ten noordwesten van de grafgiften, in graf 12 in de zuidelijke uithoek van de kist, gedeeltelijk onder een deksel.

Brandstapelresten kwamen alleen in de graven 6 en 10 voor. In beide gevallen waren ze tussen kist- en kuilwand uitgestrooid : in graf 6 naar de noord- en noordwestzijde, in graf 10 naar de zuid- en zuidwestzijde en boven het deksel van de kist. De scherven van het aardewerk uit houtas van beide graven opgeraapt, waren meestal onverbrand.

De grafgiften bestonden overwegend uit aardewerk. Dit was meestal gaaf in de kuil geplaatst. Toch kwamen ook meermaals scherven voor, die ongetwijfeld opzettelijk in het graf waren gelegd. Te vermelden zijn in dat verband de graven 1, 2, 8 en 12. In graf 5 lag geen enkel gaaf stuk, evenmin als in graf 9 dat daarenboven nog een munt bevatte.

Het gewoon aardewerk vertoont, wat vorm en vervaardigings-techniek betreft, veel gelijkenis met dat uit andere vindplaatsen van Haspengouw en in 't bijzonder van Tongeren ; ongetwijfeld is er regionale productie geweest. Terra sigillata werd alleen in de graven 4 en 10 aangetroffen : één exemplaar in graf 4 en acht stuks in graf 10. De stempels waren uitgewist wegens de slechte bewaringstoestand veroorzaakt door de aanwezigheid van een kleilaag die de de voorwerpen sterk aangevreten had. Het zwart gevernist aardewerk was goed vertegenwoordigd : een beker in graf 2, een andere in graf 6, een fragment van een beker in graf 9,

vier bекers in graf 10, een deukbekertje in graf 11 en een kommetje tussen de losse vondsten (nr. 7).

Aan glas is te vermelden : één stuk in graf 8, vijftien stuks in graf 10 en één in graf 12. Het dik, blauwgroen glas van de prismaflessen en de kruikflessen was, met uitzondering van de prismafles nr. 6 uit graf 10, gaaf bewaard ; het dun, kleurloos glas van borden en schalen was doorgaans verpulverd, dit wegens de inwerking van de kleilaag.

Aan metalen voorwerpen was niet veel voorhanden. In ijzer, slechts twee niet te identificeren fragmenten uit de graven 10 en 11. Ook brons was heel schaars ; een verpulverd fragment uit graf 10 en eveneens uit dit graf, maar buiten de kist tussen de houtas, drie handvatten en een sierknop.

Als er een bekisting was, stonden de voorwerpen binnen deze ruimte. In graf 6 evenwel was een geverniste beker tussen kist- en kuilwand geplaatst, te midden van de brandstapelresten. Ook in Tongeren werd een gelijkaardig feit waargenomen (16).

Het belangrijkste fenomeen op het grafveld van Gors-Opleeuw is graf 10. Terwijl de overige graven het gewone uitzicht vertoonden, was graf 10 van bijzondere betekenis wegens zijn structuur en inhoud. Het doet ongetwijfeld aan een tumulusgraf denken. Aan de oppervlakte was nochtans niets te bespeuren dat aan een afgevlakte grafheuvel herinnerde. Evenmin leverden de profieldoorsneden van de sleuven enige aanwijzing in die zin op. In de huidige toponymie van Gors-Opleeuw is geen « tom » of « tomveld » bekend. Een archieftekst uit de XVe eeuw vermeldt echter een tumulus te Opleeuw (17). Alhoewel geen nauwkeurige plaatsbepaling is aangegeven, kan het terrein van de opgravingen hiervoor wel in aanmerking komen. Uiterlijke aanwijzingen daarvoor zijn de hoogteligging van het grafveld, vanwaar men een prachtig vergezicht heeft over heel het landschap (fig. 1), evenals de plaatselijke topografie (fig. 2). Ter hoogte van het grafveld maakt de Mellenstraat een korte knik, als om een bestaande hindernis uit de weg

---

(16) VANVINCKENROYE I, afb. 46.

(17) Wij danken dr. M. Bussels voor de vriendelijke mededeling. De tekst luidt : « Hermanus de Mettichoven relevavit... villam de Opleve cum omnibus et singulis pertinentibus videlicet... monticulum super quo stat parva tumba continens XLIII virgatas magnas ».

Rijksarchief Hasselt, Leenzaal van Kuringen, Veheffingen, Bourbon 163vo, 14-12-1478.

te gaan. Op het kadasterplan van ca. 1814 is aldaar nog een apart perceel ingetekend, nr. 154, waarvan de oppervlakte nagenoeg overeenkomt met de uitgestrektheid van het grafveld. Het feit dat meerdere graven werden aangetroffen is geen argument tegen het mogelijk bestaan van een tumulus. Sedert de opgravingen te Berlingen hebben we het bewijs dat een tumulus op een bestaand grafveld kan opgericht zijn (18).

Interne aanwijzingen voor een tumulusgraf zijn de grote, rechthoekige kuil met ruime kist en de vele en rijke bijgaven. Zoals te Rosmeer (6), Riemst (8) en Eben-Emael-Kanne (14) kwamen heel wat voorwerpen paarsgewijze of in viervoud voor: twee olielampen, vier terra-sigillata-borden, vier terra sigillata-kommen, vier kleine primaflessen, vier geverniste bekers en vier kruikjes.

Hoe dan ook, dit graf behoorde aan een jonge moeder met haar pasgeboren kind (zie in bijlage het anthropologisch onderzoek van dr. med. P. Janssens). Zij woonde hoogstwaarschijnlijk op een naburige villa, evenals de andere personen die in haar onmiddellijke nabijheid op hetzelfde kleine grafveld in de IIe eeuw begraven werden.

G.V. LUX & H. ROOSENS

---

(18) *Archeologie*, 1968, 84 & 1969, 82.

BIJLAGE I

HET ANTHROPOLOGISCH ONDERZOEK

Graf 3

Van de 40 g gecremeerde beenderen meet het grootste fragment 43 mm. Het zijn in hoofdzaak stukken van diafysen met enkele platte schedelstukken waarvan de naden beginnen te vergroeien. Het betreft hier de resten van een volwassene waarvan echter het geslacht niet kan vastgesteld worden.

Graf 4

Het totaal gewicht van de gecremeerde beenderen bedraagt 260 g ; het grootste fragment meet 59 mm. Een gedeelte van een humeruskop draagt nog een restje van een groeischijf. Een tuber ossis ischii is zeer fijn van bouw. Dit alles wijst op een meisje van ongeveer achttien jaar. Tussen de beenderresten vonden we nog een zgn. clincker, een sponsachtig uitzienend balletje, ontstaan uit de fysico-chemische reactie tussen de keratine van de haren en het lichaamsvet.

Graf 6

30 g uiterst minuscule beenderen, waarschijnlijk afkomstig van een zuigeling.

Graf 7

Van de 140 g beenderresten meet het grootste fragment 38 mm. Buiten een volledig os pisiforme van de handwortel werden in hoofdzaak zeer dunne stukjes van graciël gebouwde diafysen en enkele zeer dunne, platte schedelfragmenten aangetroffen. Nergens kon een spoor van groeischijven worden teruggevonden. Daarom zijn wij van oordeel dat het hier de resten van een vrouw betreft, doch dat ook de kinderleeftijd niet uitgesloten is.

Graf 9

Tussen de totale hoeveelheid van 400 g gecremeerde beenderen, waarvan het grootste stuk 67 mm meet, zijn in hoofdzaak fragmenten van stevige diafysen en dikke, platte schedelbeenderen aanwezig. Nergens zijn sporen van groeischijven te vinden, ook niet aan de epifyse van een ellepijp. De graad van verbranding is niet steeds even sterk geweest. Het betreft hier waarschijnlijk de resten van een volwassen man.

Graf 10

a) 10 g minuscule beenderresten, afkomstig van een zuigeling ;
b) 390 g beenderresten met als grootste stuk een fragment van 50 mm. Tussenin bevinden zich stukjes been met ijzerroest samengekit. De platte schedelstukjes zijn zeer dun met volledig openstaande suturen. Verder is er een stuk van een klein rotsbeen en een stukje van een vingerkootje. Het betreft hier de resten van een jong individu, waarschijnlijk van het vrouwelijk geslacht.

BIJLAGE II

DE ROMEINSE OVERBLIJFSELEN IN DE STREEK RONDON GORS-OPLEEUW

Om de begraafplaats van Gors-Opleeuw beter in haar milieu te situeren, hebben we aan de hand van eigen opzoekingen en vroegere vermeldingen in allerlei geschied- en oudheidkundige studiën en tijdschriften, een lijst en een kaart opgesteld van villa's, tumuli, begraafplaatsen e.a. die in het aangegeven gebied voorkomen.

De nummers van de lijst stemmen overeen met deze op de kaart aangebracht (fig. 29). Het nummer van de vindplaatsen, door ons zelf op het terrein opgespoord, is in vetjes gedrukt.

Ulbeek

1. Dakpannen en potscherven op het Meerveld (aanwijzing : W. Henckaerts, Ulbeek). Mogelijk betreft het hier dezelfde plaats die door Schuermans reeds eerder vermeld was.
H. SCHUERMANS, *Exploration de quelques tumulus de la Hesbaye*, B.C.R.A.A. V, 1866, 478.

Hoepertingen

2. Twee genivelleerde tumuli langs de Veestraat op de plaats genaamd « In de Toem ».
J. MARCHAL, *Toponymie van Hoepertingen, Berlingen en Zepperen* (onuitgegeven doctorale thesis). Leuven, 1952. Hoepertingen, nr. 465.
3. Genivelleerde tumulus, genaamd Scheperstom.
J. MARCHAL, *o.c.*, Hoepertingen, nr. 419.
4. Dakpannen, silexblokken en ander bouw materiaal.
G.V. LUX, Romeinse overblijfselen te Hoepertingen, *Archeologie*, 1969, 11.
5. Dakpannen en potscherven in de wijk Helshoven (aanwijzing : G. Ghijsen, Helshoven-Hoepertingen).
6. Genivelleerde tumulus in het Helshovenveld tijdens de maanden juli en augustus 1970 door de N.D.O. onderzocht.

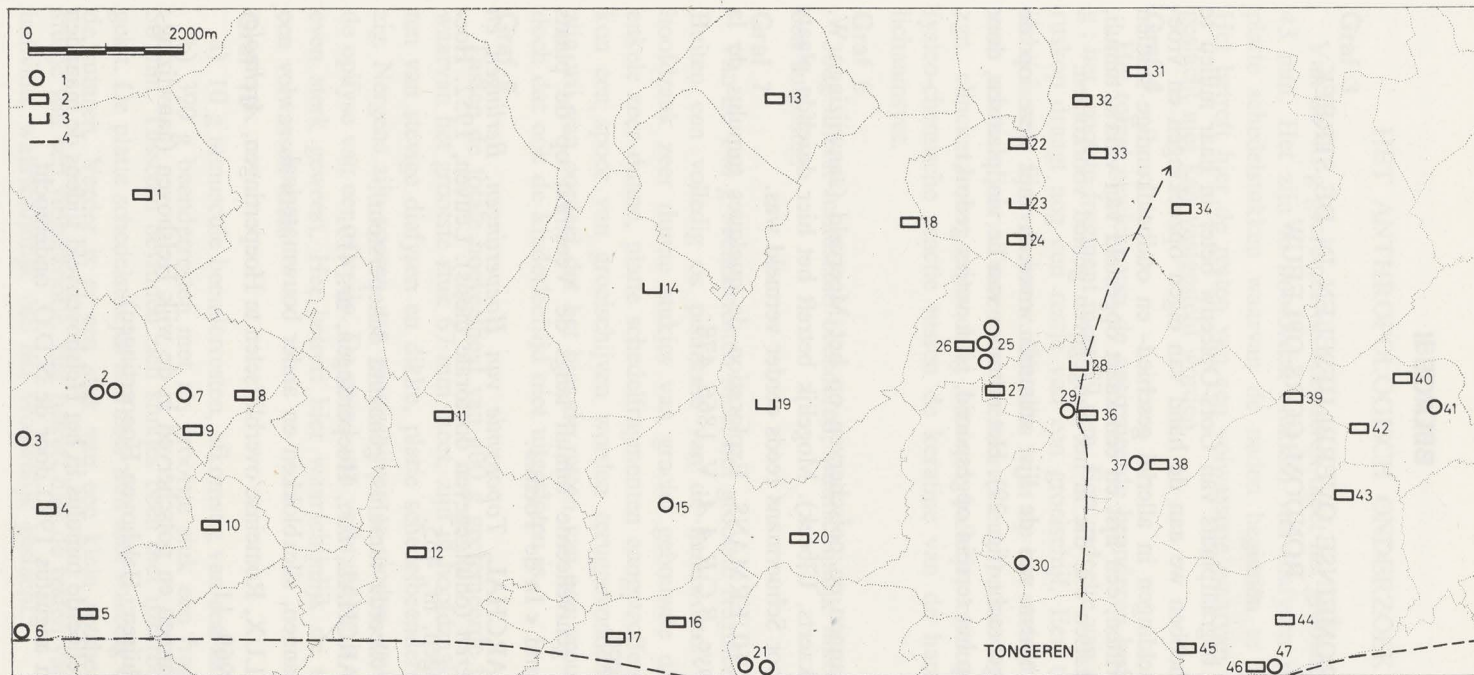

Fig. 29 — Verspreidingskaart van de Romeinse overblijfselen in de streek rondom Gors-Opleeuw. — 1: Tumulus. — 2: Villa. — 3: Begraafplaats. — 4: Romeinse weg.

Berlingen

7. Begraafplaats en grafkelder van een genivelleerde tumulus.
G.V. LUX, Gallo-Romeinse begraafplaats en tumulus te Berlingen, *Archeologie* 1969, 82 en PL. XII.
8. Dakpannen als vloerbekleding gebruikt in één voor enige jaren afgebroken woning langs de Muggensteeg. In de onmiddellijke omgeving van dit huis lag ook ander Romeins bouw materiaal (mededeling : J. Knapen, Berlingen).
9. Dakpannen, potscherven en silexblokken in het Steenveld ten zuiden van de weg Hoepertingen-Wellen.

Gotem

10. Grondvesten van een gebouw door Péty als Karolingisch aanzien.
J.T. PETY, Note sur une ville carolingienne à Gothem, près de Looz, *B.S.S.L.L.* II, 1854-1855, 61-65.

Wellen

Aardewerk ; de vindplaats wordt niet vermeld.
F. HUYBRIGTS, La voirie romaine, *F.A.H.B.* 1923, 145.

Kuttekoven

Drie glazen flessen omstreeks 1880 gevonden ; de vindplaats wordt niet vermeld.
X. Archéologie romaine, *B.M.N.A.* I, 1881-1882, 30.

Borgloon

11. Dakpannen aangetroffen bij draineringswerken van een weide (niet nauwkeurig te localiseren).
H. SCHUERMANS, Exploration de quelques tumulus de la Hesbaye, *B.C.R.A.A.* V, 1866, 478.
12. Bouwmateriaal waartussen fragmenten van dakpannen, tegels enz. gevonden bij de nivelleringswerken van de Borchgracht.
J. DARIS, *Notices historiques sur les églises du diocèse de Liège* IV, 1871, 142-143, voetnoot 1 ; VII, 1876, 103, 105 en 106.

Grootloon

Grondvesten, pannen, aardewerk en munten ; de vindplaats is niet vermeld.

F. HUYBRIGTS, A Tongres au pays des Eburons., *B.S.S.L.L.* XVIII, 1900, 127.

Kortesse

Dakpannen in de omgeving van het dorp ; de vindplaats is niet aangegeven.

H. SCHUERMANS, Exploration de quelques tumulus de la Hesbaye, *B.C.R.A.A.* V, 1886, 475.

Wintershoven

13. Dakpannen, potscherven en silexstenen.

G.V. LUX, Oudheidkundig onderzoek van de Sint-Petruskerk te Wintershoven, *Limburg* XLVIII, 1969, 170 (= *Archaeologia Belgica* 112).

Gors-Opleeuw

14. Begraafplaats.

G.V. LUX, Gors-Opleeuw : Gallo-Romeinse begraafplaats, *Archeologie*, 1968, 21 en Pl. VII. - *Archaeologia Belgica* 121.

Jesseren

15. Genivelleerde kunstmatige heuvel nabij de kerk ; volgens Van Neuss is het geen tumulus doch volgens sommige citaten als *prope tombam* en *versus tombam* in de parochiale archiefstukken van het einde van de 15e eeuw, zou het er wel een geweest zijn (mededeling : H. Coenen, Jesseren).

H. VAN NEUSS, Le pseudo-tumulus de Jesseren, *B.C.R.A.A.* XXIX, 1890, 207-212.

Bommershoven

16. Fragmenten van dakpannen (aanwijzing : schoolhoofd en leerlingen van de gemeentelijke jongensschool, Bommershoven).

17. Resten van een villa op de plaats Wilder, eertijds door dhr. Naveau uit Bommershoven onderzocht (gelocaliseerd aan de hand van inlichtingen door de zoon Naveau verstrekt).

H. HUYBRIGTS, Tongres et ses environs pendant l'occupation romaine et franque, *B.S.S.L.L.* XIX, 1901, 48.

Vliermaalroot

Dakpannen en vaatwerk ; de vindplaats is niet aangegeven.
F. HUYBRIGTS, A Tongres au pays des Eburons ..., *B.S.S.L.L.*
XVIII, 1900, 129.

Vliermaal

18. Funderingen van een gebouw, dakpannen en vaatwerk op het Hoogveld in de nabijheid van het Malleveld.

H. SCHUERMANS, Exploration de quelques tumulus de la Hesbaye, *B.C.R.A.A.* V, 1886, 472.

19. Vaatwerk, wellicht voortkomend van een begraafplaats, langs de weg die van de grote baan Tongeren-Hasselt naar de wijk Zammelen leidt (aanwijzing : J. Maushammer, Lauw, die zelf nog een kruikje in zijn bezit heeft).

Vaatwerk gevonden bij de aanleg van de buurtspoorweg (thans wederom opgebroken) ; de vindplaats is niet vermeld.

F. HUYBRIGTS, La voirie romaine, *F.A.H.B.* 1923, 142.

Overrepen

20. Dakpannen en potscherven in de nabijheid van Kolmont (mededeling : Gallo-Romeins museum, Tongeren).

Piringen

21. Twee genivelleerde tumuli ten noordoosten van de steenweg Tongeren-Borgloon, ter plaatse : het Tomveld. Dat hier meerdere tumuli opgericht werden, blijkt uit volgende citaat : ... *item III groet ruden ende IIII cleine ruden vor die tummen.*

J. BUNTINX & M. GYSSELING, *Het oudste goederenregister van Oudenbiezen*, 1280-1344. Tongeren, 1965, 125.

Schalkhoven

22. Dakpannen in het Teugelveld.

23. Begraafplaats in de nabijheid van de Homberg.

M. DRIESSEN, *B.C.R.A.A.* VII, 1868, 510-511.

24. Dakpannen en scherven van aarden vaatwerk op de Steenberg.

H. SCHUERMANS, Exploration de quelques tumulus de la Hesbaye, *B.C.R.A.A.* V, 1866, 469-470.

Sint-Huibrechts-Hern

25. Drie genivelleerde tumuli nabij de Tomstraat.
F. HUYBRIGTS, *Objets d'art et d'archéologie. Fouilles de Hern-St.-Hubert. Exposé de la situation administrative de la province de Limbourg*. Hasselt, 1899, 183-184 ; annexe n° 5, 41-48.
26. Resten van een villa in de nabijheid van genoemde tumuli.
F. HUYBRIGTS, *Antiquités romaines à Tongres*, *B.S.S.L.L.* XVII, 1897; 91.
27. Dakpannen en ander bouw materiaal op het limiet van Riksingen, op de plaats genaamd : Steenbroek.
H. SCHUERMANS, *Exploration de quelques tumulus de la Hesbaye*, *B.C.R.A.A.* V, 1866, 469-470.

Riksingen

28. Begraafplaats langs de steenweg Tongeren-Bilzen ter hoogte van de herberg *De Metser*.
F. HUYBRIGTS, *La voirie romaine*, *F.A.H.B.* 1923, 141.
29. Geëffende tumulus, ongeveer 100 m ten noorden van de St. Annakapel (localisering : J. Savenay, Tongeren).
H. SCHUERMANS, *Exploration de quelques tumulus de la Hesbaye*, *B.C.R.A.A.* V, 1866, 471, voetnoot 2.
Op voornoemde plaats werd in 1926 een incineratiegraf, wellicht het centrale tumulusgraf, vrijgelegd.
X., *La Meuse*, 20. XII. 1926.
30. Geëffende tumulus ter plaatse waar de Nieuwstraat met de Calenbergstraat aansluit.
H. SCHUERMANS, *Exploration de quelques tumulus de la Hesbaye*, *B.C.R.A.A.* V, 1866, 472, voetnoot II.

Hoeselt

31. Grondvesten van een gebouw op de plaats genaamd : Hombroek.
G.V. LUX, *Hoeselt : Romeinse villa*, *Archeologie*, 1964, 23.
32. Dakpannen en potscherven in de nabijheid van het Blokhuis (mededeling : pastoor Lipkens, Romershoven).
33. Enkele schaarse fragmenten van dakpannen op het Teugelveld.

34. Overblijfselen van een gebouw ter plaatse genaamd : Groot-Wilder.

PH. de SCHAETZEN, De Romeinen in Haspengouw, *Limburgs Haspengouw*, 1951, 74-75.

Werm

Kunstmatige heuvel ten onrechte door Milkens als een tumulus beschouwd.

J. MILKENS, Bondige inventaris der kunstvoorwerpen in het arrondissement Tongeren, *Bulletin van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen* XI, 1960, 303.

Henis

36. Pannen en vaatwerk in vorige eeuw gevonden bij de opbouw van het huis Souverijns (localisering : J. Savenay, Tongeren).

H. SCHUERMANS, Exploration de quelques tumulus de la Hesbaye, *B.C.R.A.A.* V, 1866, 471, voetnoot 1.

37. Genivelleerde tumulus te Vaar-Henis op de plaats genaamd : Tomveld.

H. SCHUERMANS, Exploration ..., *B.C.R.A.A.* V, 1866, 471, voetnoot 1.

38. Dakpannen en potscherven in de nabijheid van voornoemde tumulus.

's Herenelderen

39. Groot aantal fragmenten van dakpannen (mededeling : W. Vanvinckenroye, Tongeren).

Membruggen

40. Grondvesten van een gebouw op de Steenakker.

J. MERTENS, *Fasti Archaeologici* VII, 1952 (1955), nr. 4564.

41. Genivelleerde tumulus op het Asseneerveld.

E. ULRIX & J. PAQUAY, Glossaire toponymique de la ville de Tongres et de sa franchise, *B.S.S.L.L.* XL, 1926, 17.

42. Dakpannen en potscherven gevonden bij de aanleg van de autosnelweg Antwerpen-Luik-Aken.

Berg

43. Dakpannen en scherven van aardewerk bij de Hommelenberg (mededeling : W. Vanvinckenroye, Tongeren).
44. Romeins puin bij de Galgeberg.
F. HUYBRIGTS, Antiquités romaines à Tongres, *B.S.S.L.L.* XVII, 1897, 91,
45. Substructies bij Trappersberg.
F. HUYBRIGTS, Antiquités romaines à Tongres, *B.S.S.L.L.* XVII, 1897, 91.
46. Substructies (localisering : Gallo-Romeins museum, Tongeren).
47. Geëffende tumulus op het Tomveld (mededeling : Gallo-Romeins museum, Tongeren).
F. HUYBRIGTS, Antiquités romaines à Tongres, *B.S.S.L.L.* XVII, 1897, 15, voetnoot 1, 68, 87 met kaart.

Genoelselderren

Kunstmatige verhevenheid op de militaire kaart en ook door Huybrigts ten onrechte als tumulus aangeduid ; mogelijk een mot ofwel een aardheuvel waarop eertijds een tuinprieel opgericht werd.

P. HUYBRIGTS, Antiquités romaines à Tongres, *B.S.S.L.L.* XVII, 1897, 87.

AFKORTINGEN

B.C.R.R.A.A. : Bulletin des Commissions royales d'Art et d'Archéologie

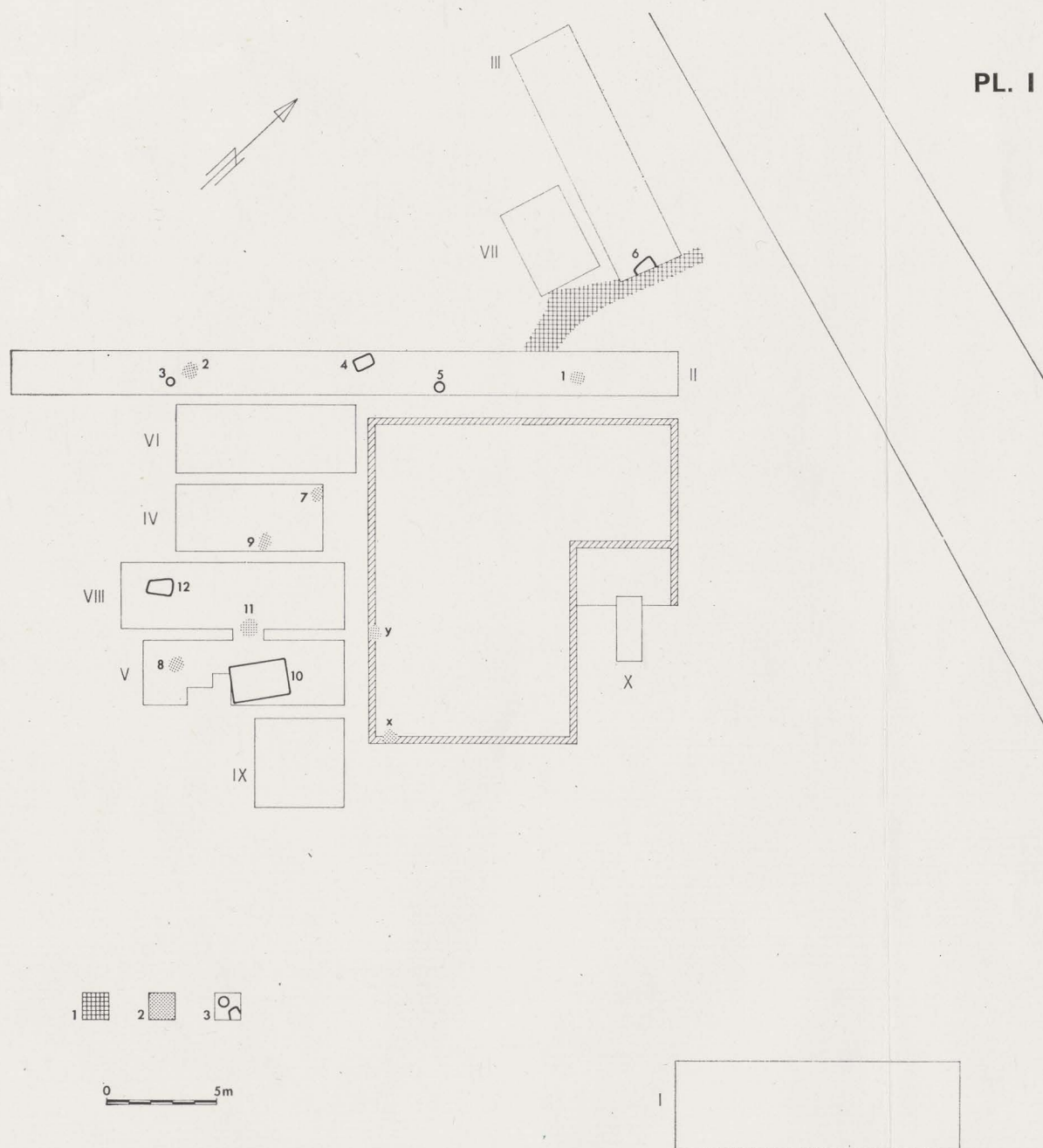
B.M.N.A. : Bulletin mensuel de Numismatique et d'Archéologie.

B.S.S.L.L. : Bulletin de la Société scientifique et littéraire du Limbourg.

F.A.H.B. : Annales de la Fédération archéologique et historique de Belgique. Comptes-rendus et mémoires des congrès.

G.V. LUX.

Opgravingsplan — 1 : Storing — 2 : Graven zonder aflijning. — 3 : Graven met aflijning.

RESUME

TOMBES GALLO-ROMAINES A GORS-OPLEEuw

En 1968, nous avons opéré d'urgence la fouille de douze tombes romaines sur le territoire de Gors-Opleeuw, au nord-ouest de Tongres, sur le versant oriental d'une colline de la Hesbaye limbourgeoise (Pl. I & fig. 1).

Les fosses étaient de faible profondeur ; trois d'entre - elles, les plus profondes aussi, conservaient encore la trace d'un coffre en bois. Le plan des tombes et les mobiliers funéraires sont reproduits ici par les fig. 3 à 28 ; le tout date de IIe siècle.

Les rites d'ensevelissement étaient assez variés. Dans plusieurs tombes, les restes incinérés avaient été simplement déposés au nord ou au nord-ouest du mobilier funéraire ; une seule fois, ils avaient été placés dans un récipient. A deux occasions aussi, on avait versé les restes du bûcher entre la paroi de la fosse et le coffre funéraire. Deux sépultures, enfin, ne renfermaient pas d'ossements incinérés. Parfois, quelques fragments de poterie tenaient lieu d'un vase complet.

La tombe 10 (figg. 16 à 24) était de loin la plus importante ; ses dimensions et la composition de son riche mobilier font penser au caveau d'un tumulus complètement nivelé. Aucune trace n'était pourtant visible en surface et le toponyme *tom* (= *tumba*) ne caractérise pas l'emplacement, comme on pourrait s'y attendre. Pourtant, un texte d'archives, remontant au XVe siècle, mentionne l'existence d'une « *parva tumba* » dans la localité, sans en préciser l'emplacement exact. Si l'on examine le plan cadastral (fig. 2), on constate que la route qui longe le cimetière décrit une légère courbe à sa hauteur, comme si elle avait dû éviter un obstacle. N'était-ce pas là le tumulus en question ? Quoiqu'il en soit, cette tombe 10, remontant au milieu du IIe siècle, contenait les restes incinérés d'une jeune femme et d'un nouveau-né.

Nous avons annexé à cette étude une liste avec la carte des vestiges romains repérés dans les environs par notre collaborateur M. G.V. Lux.

H.R.